

HERST

HERSTO

HERSTOR

HERSTORI

HERSTORIA

HISTORIA

HERSTORIA

HERSTORIA

HERSTORIA

HERSTORIA

STOSOWANA

STOSOWANA

STOSOWANA

STOSOWANA

SPRAWIEDLI

STOSOWAN

STOSOWA

STOSOW

STOSOV

STOSCO

HERSTORIA STOSOWANA

Podręcznik dla edukatorek i edukatorów

Redakcja: Anna Kowalczyk, Katarzyna Dworaczyk

Korekta: Małgorzata Praczyk

Projekt okładki: Katarzyna Dworaczyk

Projekt graficzny książki i skład: Katarzyna Dworaczyk

Copyright © by Fundacja Muzeum Historii Kobiet

© Copyright for this edition by Fundacja Muzeum Historii Kobiet

ISBN 978-83-971220-0-0

Poznań 2024

Projekt finansowany przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny.

Iceland _____
Liechtenstein **Active**
Norway **citizens fund**

Publikacja opracowana przez:

**MUZEUM
HISTORII KOBIEC**

HERSTORIA STOSOWANA

Podręcznik dla edukatorek i edukatorów

pod redakcją
Anny Kowalczyk
i **Katarzyny Dworaczyk**

HERSTORIA STOSOWANA

Podręcznik dla edukatorek i edukatorów

**Anna Kowalczyk
Katarzyna Dworaczyk
Iwona Chmura-Rutkowska
Edyta Głowacka-Sobiech
Paulina Kirschke
Agata Kominiak
Anna Jankowiak
Agnieszka Jankowiak-Maik
Maria Weronika Kmoch**

**Opowieści ratują nam życie.
Opowieści są naszym życiem.
Każda z nas jest swoją historią.**

Rebecca Solnit, Matka wszystkich pytań

SPIS TREŚCI

0. Wstęp _ 10

**1. Programy, codzienność, lekcje i kultura szkoły
– gdzie jest miejsce na herstorię? _ 16**

**2. Historia sprawiedliwa
– poradnik metodyczny _ 28**

**3. Badania i pozyskiwanie archiwaliów
w archiwach, bibliotekach i muzeach _ 37**

**4. Brakująca połowa dziejów
– jak ją skutecznie i odpowiedzialnie opowiadać _ 48**

**5. Herstorie kobiet a zmiana społeczna.
Co zrobić, by robić HER-projekty? _ 58**

6. Herstoria w Wikipedii _ 68

**7. Bohaterki pełne mocy. Jak wykorzystywać kobiece
biografie do wzmacniania dziewcząt i kobiet? _ 80**

**8. Jak skutecznie popularyzować historię kobiet
w mediach tradycyjnych i cyfrowych? _ 89**

9. Wybrane projekty kursantek _ 95

O.

Wstep

Oddajemy w Twoje ręce pierwszy w Polsce poradnik herstoryczny dla edukatorek i edukatorów. Jest on efektem wielu lat naszych doświadczeń na polu popularyzacji historii i dokonań naszych przodkiń. Jest też ukoronowaniem przeprowadzanego przez nas i nasze koleżanki z Fundacji Muzeum Historii Kobiet, Fundacji im. Julii Woykowskiej, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Stowarzyszenia Wikimedia Polska pierwszego (i na pewno nie ostatniego!) kompleksowego kursu edukacji herstorycznej "Co Wy o nich wiecie?" w 2023 i 2024 roku.

Już samo zainteresowanie kursem przerosło nasze najśmielsze oczekiwania – w ciągu zaledwie kilku dni rekrutacji, zgłosiło się do nas ponad dziesięciokrotnie więcej chętnych osób, niż mogłyśmy przyjąć, najlepiej dowodząc, że wiedza z obszaru herstorii przestała wreszcie być budzącą nieufność i złośliwe docinki niszową pasją feministek z dużych ośrodków miejskich, a stała się palącą potrzebą szerokiego grona nauczycieli i nauczycielek najróżniejszych specjalności i z dosłownie każdego zakątka Polski. Bo – jak wiedzą świetnie wszystkie i wszyscy pracownicy sektora edukacji – polska szkoła o kobietach, ich dorobku i zasługach dla świata i ludzkości, nie uczy prawie wcale.

Przez dziesięć miesięcy intensywnej pracy warsztatowej, dwóch konferencji i wielu godzin indywidualnych konsultacji, starałyśmy się przekazać naszym kursant(k)om maksymalnie skoncentrowany destylat z naszej wiedzy, badań i poszukiwań oraz związanych z nimi przymysłów oraz wniosków. Wszystko po to, by solidnie wyposażać na drogę do samodzielnego tworzenia projektów i działań herstorycznych w swoich społecznościach i miejscowościach oraz (co nie mniej ważne!) systematycznego uwzględniania dorobku kobiecych bohaterek w codziennej pracy dydaktycznej.

Niniejszy tom stanowi poręczne i wszechstronne kompendium wiedzy z obszaru herstorycznej teorii i praktyki. Znajdziesz w nim porady, gdzie i jak szukać wiedzy o bohaterkach przeszłości i współczesności, a także jak ją popularyzować w szkolnych realiach, w swoim środowisku lokalnym oraz w internecie. Dowiesz się, co to edukacja równościowa oraz historia sprawiedliwa i dlaczego warto korzystać z ich narzędzi. Poznasz sposoby, na radzenie sobie z własną niepewnością i cudzymi wątpliwościami, a także inspirujące przykłady działań popularyzatorskich, w tym kilka zaprojektowanych podczas naszego kursu. Każdy rozdział poprzedzony jest cytatem z wypowiedzi osoby uczestniczącej w naszym kursie. Mamy nadzieję, że i dla Was okażą się one inspirujące.

Historia kobiet to historia nas wszystkich i wreszcie zaczynamy to rozumieć oraz należycie cenić. Dziedzictwo, dokonania i zasługi naszych przodkiń uczą nas nowych sposobów działania, ukazują świeże punkty widzenia, dostarczają innych wzorców oraz *role models* odmiennych od tych, do których jesteśmy przyzwyczajeni i przyzwyczajone. Zasługujemy na tę wiedzę i refleksję, bo historia świata bez historii kobiet jest nie tylko niepełna. Jest po prostu wypaczona i zafałszowana. I nie może być dobrą „nauczycielką życia”.

Jesteśmy dumne z bycia częścią tej zmiany – zmiany ku większej sprawiedliwości i różnorodności, godnej reprezentacji i wyrównywaniu szans. Zmiany, która ciągle szuka swojego języka, swojej tradycji i argumentów w dyskusji. Wierzymy, że po lekturze naszego podręcznika – Ty też poczujesz się jej częścią. Pewną siebie i swego oraz gotową do działania.

Powodzenia!

Redaktorki tomu,

Anna Kowalczyk i Katarzyna Dworaczyk

**„Teraz wiem, że emancypacja oznacza
świadome odrzucenie stereotypów.
Dydaktyka jest wtórna – kluczowa jest
moja wolność od schematów i uprzedzeń.”**

dr hab. Iwona Chmura-Rutkowska, prof. UAM – pedagożka, socjolożka, badaczka ukrytych funkcji edukacji, przemocy motywowanej stereotypami, historii kobiet. Członkini Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Zespołu Pedagogiki Młodzieży oraz Sekcji Pedagogiki Krytycznej przy KNP PAN, Rady Naukowej Interdyscyplinarnego Centrum Badań Płci Kulturowej i Tożsamości UAM i zespołu „Gdy Nauka Jest Kobietą UAM”. Współpracowniczka instytucji państwowych, samorządowych oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz równego traktowania. Członkini Zespołu do spraw Polityki Równości i Różnorodności Miasta Poznania oraz Zespołu Sterującego Polityki Oświatowej dla miasta Poznania 2030. Przewodnicząca rady Fundacji Ja, Nauczyciel(ka), współzałożycielka Fundacji Muzeum Historii Kobiet. Zrealizowała projekty badawcze i edukacyjne: „Niegodne historii. O nieobecności i stereotypowych wizerunkach kobiet w świetle podręcznikowej narracji historycznej w gimnazjum”, „Gender w podręcznikach”, „Być dziewczyną – być chłopakiem i przetrwać. Płeć i przemoc w narracjach młodzieży”, „Lights4Violence. Lights, Camera and Action Against Dating Violence”, „Być sobą - czuć się bezpiecznie. Akademia równości i różnorodności”, „Mądrość, odwaga i entuzjazm. Pierwsze uczone Uniwersytetu Poznańskiego 1919-1939”, „Monitoring warunków pracy i równego traktowania w UAM”, „Pojęciownik równościowy”, „Nierówność płci w języku”, „Uni4Equity. Strengthening Universities response to sexual harassment with an equity approach”.

**IWONA
CHMURA-
RUTKOWSKA**

1.

**Programy, codzienność,
lekcje i kultura szkoły
– gdzie jest miejsce na herstorię?**

Zapraszam Was do spojrzenia na edukację dotyczącą historii kobiet w szerszym kontekście, jako na rodzaj edukacji antydyskryminacyjnej i prorównościowej. Na końcu zamieszczam krótki poradnik, jak wykorzystywać emancypacyjny potencjał historii w codzienności edukacyjnej nie tylko na lekcjach historii.

„Ukryty program”

Nierówna i nieadekwatna ilość i jakość uwagi poświęcanej historii dziewcząt i kobiet, przemilczanie ich obecności, aktywności i dobroku, bagatelizowanie oraz deprecjonowanie wartości ich pracy i osiągnięć, gettoizowanie i trywializowanie ich roli przy równoczesnym podkreślaniu dominacji i władzy mężczyzn, tabuizowanie zmaskulinizowanej przemocy wobec kobiet, a także androcentryczny język – to tylko niektóre z licznych aspektów nieuświadomianego „ukrytego programu” szkolnej edukacji historycznej¹. Ten nieprawdziwy i zniekształcony obraz życia i mentalności kobiet w przeszłości wynika z szerszego społecznego problemu, z którym mierzymy się i dziś – nierówności i dyskryminacji ze względu na płeć (inaczej zwanej seksizmem)².

Dyskryminacja

Nieusprawiedliwione, gorsze traktowanie, którego doświadczają konkretne osoby lub całe grupy ze względu na przynależność do pewnej kategorii ludzi, wyróżnionej na podstawie jakiejś cechy, takiej jak: płeć, wiek, kolor skóry, pochodzenie narodowe i/lub etniczne, religia lub światopogląd (a także wyznanie lub bezwyznaniowość), stopień sprawności fizycznej i/lub stan zdrowia (fizycznego i psychicznego), orientacja seksualna, status społeczny i ekonomiczny itp.

Dyskryminacja ze względu na płeć karmi się stereotypami i nierównością, eskaluje w środowiskach i kulturach, w których różnicowanie ze względu na płeć (tak zwaną polaryzację płci) oraz przewagę mężczyzn nad kobietami (inaczej androcentryzm) uznaje się za normę i „oczywisty” porządek „naturalny” i społeczny (pogląd ten nazywamy esencjalizmem³).

1. P. Wesley Jackson, *Life in the Classrooms*, New York 1968.

2. Płeć rozumiana jest zarówno w wymiarze biologicznym, jak i społeczno-kulturowym (gender).

3. S. L. Bem, *Męskość. Kobiecość. O różnicach wynikających z płci*, Gdańsk 2000.

Stereotypy płci to nie tylko indywidualne uproszczone schematy myślenia, przekonania i koncepcje dotyczące kobiecości i męskości, ale równocześnie część dziedzictwa kulturowego i tradycji, przekazywana poprzez wychowanie, edukację i socjalizację z pokolenia na pokolenie. Także w szkole, na wiele różnych sposobów bezrefleksyjnie powielane są błędne wyobrażenia, przekonania, mity i oczekiwania dotyczące kobiecości i męskości. Pasem transmisyjnym są normy leżące u podstaw systemu, ale także nauczycielskie postawy, język, metody pracy, podwójne standardy oceniania, nierówna ilość poświęcanego czasu i uwagi, ocenianie, etykietowanie, komentarze i opinie. Nieobecność i stereotypowe wizerunki kobiet w programach, podręcznikach, lekturach i materiałach edukacyjnych naznaczonych uprzedzeniami oraz asymetrią płci to kolejny (choć nie jedyny) element tego skomplikowanego mechanizmu⁴. Kluczowe znaczenie ma świadomość i kompetencje osób uczących.

Edukacja historyczna uwzględniająca doświadczenia, perspektywę, dorobek i dziedzictwo osób należących do grup marginalizowanych oraz rozwijająca krytyczną refleksję na temat mechanizmów oraz skutków wykluczania i przemocy jest rodzajem szeroko rozumianej edukacji antydyskryminacyjnej i emancypacyjnej.

Edukacja antydyskryminacyjna to świadome działanie podnoszące wiedzę, umiejętności i wpływające na postawy, które ma na celu przeciwdziałanie dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami oraz wspieranie równości i różnorodności.

Edukacja antydyskryminacyjna:

- rozwija wiedzę na temat mechanizmów dyskryminacji i wykluczenia,
- buduje kompetencje przeciwdziałania dyskryminacji,
- rozwija wiedzę na temat grup dyskryminowanych oraz ruchów emancypacyjnych,
- wzmacnia grupy i osoby dyskryminowane na zasadach włączania i upodmiotowienia.

4 I. Chmura-Rutkowska, E. Głowacka-Sobiech, I. Skórzyńska, *Niegodne historii? O nieobecności i stereotypowych wizerunkach kobiet w świetle podręcznikowej narracji historycznej w gimnazjum*, Poznań 2015.

Emancypacja

Emancypacja jest procesem świadomego odrzucania stereotypów i mitów, pokonywania utrudnień wywołanych aktywnością ludzką i siłami natury.

Co Ty możesz robić? **Bardzo wiele!**

Zgodnie z polskim prawem¹ oraz międzynarodowymi konwencjami ratyfikowanymi przez Polskę² zasada równości płci, zakaz dyskryminacji oraz edukacja niwelująca stereotypy i uprzedzenia ze względu na płeć mogą i powinny być respektowane oraz realizowane w ramach bieżącej pracy szkoły i każdej instytucji oświatowej, na wszystkich etapach edukacji i w różnych formach. Herstorię można wykorzystać zarówno w obszarze kształtowania postaw (myśli, emocji i zachowań), jak i zmiany kultury (wiedzy, wartości, obyczajów, zwyczajów, zasad, języka). W ramach lekcji (nie tylko historii) oraz na zajęciach dodatkowych.

Obszary do pracy:

Własne przekonania na temat płci i rodzaju (*gender*):

- nikt nie rodzi się z uprzedzeniami, ale też nikt nie jest od nich wolny. Przekonania i zachowania to coś, co można zmieniać. Największy wpływ masz na własne myśli, uczucia i zachowania, dlatego warto zacząć od siebie. Zastanów się, czy równość płci jest przez Ciebie cenioną wartością. Zrewiduj własne przekonania i stereotypy na temat płci i seksualności oraz zastanów się, jak wpływają na Twoje postawy, kontakty międzyludzkie i decyzje,
- zauważ i docen różnorodność w swoim środowisku. Jest nie tylko normą, ale też wartością i zasobem. Stwarzaj okazje, by dzieci, młodzie oraz dorośli w Twoim otoczeniu mogli bez ryzyka stygmatyzacji wykazać się swoją indywidualnością, wyjątkowością, oryginalnością. Płeć jest tylko i aż jedną z wielu ludzkich cech,
- ucz (się) historii demokracji i emancypacji, zwiększając wiedzę i świadomość znaczenia walki o równość płci i prawa człowieka. To okazja, by demaskować uniwersalne mechanizmy opresji oraz poznawać pozytywne bohaterki i bohaterów a także strategie walki z uprzedzeniami i wykluczeniem,

1. Patrz: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r, Dz.U.1997:78:483.

2. Patrz: Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979, Dz. U. z 1982 r. Nr 10, poz.71; Konwencja o prawach dziecka z 1989 r., Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526.

- nie unikaj rozmów o doświadczanych i obserwowanych nierównościach związanych z płcią we wszystkich obszarach życia społecznego, tylko dlatego, że ktoś uważa ten temat za „trudny” czy „kontrowersyjny” (zastanów się, dlaczego?),
- korzystaj z bogactwa edukacji nieformalnej. Przeń dobre idee i praktyki do szkoły. Dziel się otwarcie z innymi swoimi poglądami i doświadczeniami. Bądź agentką lub agentem zmiany.

Seksizm w podręcznikach, lekturach oraz formalnych dokumentach szkolnych:

- ucz (się) historii. Zdobytą wiedzę i zadbaj na swoich lekcjach o bohaterki w różnorodnych rolach i kontekstach oraz o informacje o kobiecej codzienności i wyzwaniach, uczciwie prezentując ich wkład w rozwój ludzkości,
- krytycznie czytaj i odnoś się do obowiązujących formalnie materiałów edukacyjnych, lektur, podręczników – w większości z nich płęć prezentuje się bardzo stereotypowo: mężczyźni w rolach społecznych i zawodowych związanych z władzą, prestiżem i zamożnością, natomiast kobiety, jako osoby spoza świata pracy i przestrzeni publicznej – bez inicjatywy, bezrobotne, opiekujące się bliskimi, pracujące w domu¹. Pokazuj różnorodne i alternatywne wzorce, nie dyskredytując „tradycyjnych” ról i wyborów,
- wzbogacaj opowieść o świecie społecznym, odnosząc się w warstwie wizualnej i tekstowej do reprezentacji i doświadczeń dziewczynek i chłopców, kobiet i mężczyzn charakteryzujących się różnymi cechami dotyczącymi wieku, wyglądu, stopnia sprawności, statusu ekonomicznego, pochodzenia etnicznego i innych,
- nie kultywuj dyskryminujących, wykluczających lub krzywdzących norm, tradycji i rytuałów szkolnych, na przykład statutowych zapisów dotyczących ubioru dziewcząt i chłopców, zwyczajowego podziału funkcji i zadań podczas uroczystości szkolnych (skład pocztu sztandarowego, odpowiedzialność za kwestie techniczne, nagłościenia i podobnych), prezentowania męskich postaci i pomijania kobiecych przy okazji celebrowania rocznic i świąt, stosowania w dokumentach i codziennej komunikacji wyłącznie męskoosobowych form, jak: uczniowie, nauczyciele, uczestnicy, laureaci w odniesieniu do wszystkich osób w szkole.

1. I. Chmura-Rutkowska, M. Duda, M. Mazurek, A. Sołtysiak-Luczak (red.), *Gender w podręcznikach. Projekt badawczy. Raport. Tom 1-3*, Warszawa 2016.

Stereotypy płci dotyczące zdolności, zainteresowań i zawodów:

- zainteresowania, pasje, przedmioty szkolne i dziedziny naukowe nie mają płci. Nie różnicuj zadań, tematów, zajęć, aktywności ze względu na płeć. Wskazuj na negatywne skutki stereotypów oraz ograniczania grupom mniejszościowym dostępu do cenionych zasobów społecznych: edukacji, praw czy wolności – w przeszłości i współcześnie,
- proponuj pozytywne i inspirujące wzorce osobowe. Na podstawie konkretnych życiorysów z przeszłości i teraźniejszości pokazuj, że warto wychodzić poza schematy wyobrażeń na temat ról, funkcji, zajęć i zawodów, które tradycyjnie przypisane są do danej płci. Dziewczyny intensywniej rozwijają zainteresowania nauką, gdy mają współczesny lub historyczny atrakcyjny kobiecy model do naśladowania. Chłopcy również chętniej czytają i ujawniają talenty społeczne w środowisku, w którym nie klasyfikuje się zainteresowań i aktywności ludzi jako „kobięcych” *versus* „męskich”,
- prezentuj i cytuj dzieła, twórczość, wypowiedzi zarówno mężczyzn, jak i kobiet – szczególnie w odniesieniu do dziedzin, tradycyjnie przypisywanych przeciwnej płci.

Język:

- stosuj równościowy język. Można stosować dwa sposoby zwiększania inkluzywności ze względu na płeć: wyrównujący, inaczej feminizujący, gdzie uwzględnia się płeć żeńską i dba o równowagę w kontekście kobiecości i męskości oraz neutralizujący, który bazuje na formach neutralnych pod względem płci, w celu włączenia wszystkich osób, także niebinarnych¹,
- stosuj feminitywy w opisie ról, zawodów, funkcji, stanowisk. Dominacja męskich nazw i rodzaju gramatycznego skutkuje między innymi językową niewidzialnością dziewcząt i kobiet, czyli brakiem uwzględnienia w narracji i opisie świata dziewcząt i kobiet oraz ich doświadczeń,
- reaguj na seksizm w języku potocznym uczniów i uczennic – etykiety, komentarze, oceny, dowcipy. Proponuj dyskusję o źródłach takiego języka.

1. I. Chmura-Rutkowska, J. Szpyra-Kozłowska, *Nierówność płci w języku. Poradnik dla nauczycielek i nauczycieli*, Warszawa 2022.

Bibliografia

Bem S. L., *Męskość. Kobiecość. O różnicach wynikających z płci*, Gdańsk 2000.

Branka M., Cieslikowska D. (red.), *Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, Warszawa - Kraków 2023, https://tea.org.pl/wp-content/uploads/2023/09/EdukacjaAntydyskryminacyjna_PodrecznikTrenerski_2023.pdf

Chmura-Rutkowska I., Kowalska-Andrzejewska J., *Akademia równości i różnorodności*, Poznań 2020, <https://motylarnia.org/index.php/2020/12/31/akademia-rownosci-i-roznorodnosci-czesc-i-cykl-szkolen-dla-kadry-edukacji-formalnej-i-pozafORMALnej/>

Chmura-Rutkowska I., Szpyra-Kozłowska J., *Nierówność płci w języku. Poradnik dla nauczycielek i nauczycieli*, Warszawa 2022, <https://edukacja.um.warszawa.pl/-/-nie-rownosc-plci-w-jezyku>

Chmura-Rutkowska I., Duda M., Mazurek M., Sołtysiak-Łuczak A. (red.), *Gender w podręcznikach. Projekt badawczy. Raport. Tom 1-3*, Warszawa 2016, <https://feminoteka.pl/raport-gender-w-podrecznikach-tom-1-3-publicacja-do-pobrania/>

Chmura-Rutkowska I., Głowacka-Sobiech E., Skórzyńska I., *Nie-godne historii? O nieobecności i stereotypowych wizerunkach kobiet w świetle podręcznikowej narracji historycznej w gimnazjum*, Poznań 2015

Czerepaniak-Walczak M., *Pedagogika emancypacyjna. Rozwój świadomości krytycznej człowieka*, Gdańsk 2006

Jackson P. W., *Life in the Classrooms*, New York 1968

**„Ważna jest historia sprawiedliwa -
przecież, jeśli nie ma kobiet w podręczniku,
to ja też mogę, jako nauczycielka, coś dodać.”**

dr Agnieszka Jankowiak-Maik – nauczycielka, publicystka i aktywistka edukacyjna, znana w sieci jako Babka od histy. Autorka książki "Historia, której nie było". Laureatka XIV edycji Nagrody imienia Ireny Sendlerowej „Za naprawianie świata”, „Medalu Wolności Słowa” i Grand Press w kategorii „Obywatel(ka)” oraz tytułu "Wielkopolski Nauczyciel Roku 2021". Wiceprezeska Fundacji Muzeum Historii Kobiet.

A portrait of a woman with long, wavy blonde hair, wearing glasses and a dark blazer over a white top. She is smiling and looking towards the camera. The background is a plain, light-colored wall. The image has a semi-transparent purple overlay.

**AGNIESZKA
JANKOWIAK-
MAIK**

dr Anna Jankowiak – archeolożka, naukowczyni, publicystka, blogerka, autorka licznych artykułów (w sieci znana jako @Wiedza_Od_Wiedzy). W badaniach naukowych skupia się na historii czarów i czarownic, dawnych kulturach i ich adaptacji we współczesnym świecie. Fundatorka Fundacji Muzeum Historii Kobiet.

A portrait of a woman with light brown hair styled in an updo, wearing a black turtleneck sweater and large hoop earrings. She is smiling and has her arms crossed. The background is a solid light purple color.

**ANNA
JANKOWIAK**

2.

**Historia sprawiedliwa
– poradnik metodyczny**

Historia kobiet jest w zbiorowej świadomości Polaków i Polek niemal nieobecna. Nie ma jej w programach szkolnych (tylko 4 procent nazwisk wymienionych w podręcznikach należy do kobiet¹), ani miejscach pamięci (tylko 2 procent nazw ulic i 10 procent patronów szkół), ani politykach historycznych (takich jak celebrowanie wyjątknie „ojców niepodległości”).

Tymczasem sprawiedliwa, równościowa, uwzględniająca zasługi i wkład kobiet historia, stanowi fundament inkluzywnego społeczeństwa obywatelskiego, a dla młodzieży obojga płci jest źródłem różnorodnych wzorców postępowania i autorytetów. Jest też sprawdzonym środkiem zwalczania stereotypów odpowiedzialnych za dyskryminację ze względu na płeć. Skutecznie poszerza horyzont aspiracji dziewcząt, kobiet, chłopców i mężczyzn.

Z rozmów z uczestniczkami kursu herstorycznego „Co wy o nich wiecie?”², a także wywiadów pogłębionych podczas inkubacji w projekcie Sektor 3.0 wiemy, że najważniejsze przeszkody w uczeniu herstorii w szkole to po pierwsze, brak wiedzy (historia kobiet nie jest wystarczająco obecna w podręcznikach akademickich, rzadko na studiach historycznych), a po drugie, bariery mentalne (brak wsparcia ze strony środowiska szkolnego, poczucie osamotnienia, lęk, zarzuty o „robienie polityki” czy „ideologizację”). Z perspektywy nauczycielek i nauczycieli najważniejsze jest więc poznanie konkretnych bohaterek, a także szerokiego kontekstu historii kobiet, dostęp do herstorycznych materiałów edukacyjnych oraz kontakt z osobami zajmującymi się tymi tematami (sieciowanie).

Baza Historii Kobiet³

Baza Historii Kobiet to repozytorium wiedzy i materiałów edukacyjnych na temat bohaterki historii Polski oraz świata, które znajduje się na stronie baza.historiakobiet.org. Została ona stworzona przez Fundację Muzeum Historii Kobiet i stale się rozwija. Znajdują się w niej szczegółowe biografie bohaterki, materiały fotograficzne, audio oraz wideo, ciekawe cytaty, a także wykazy miejsc, gdzie można pogłębić wiedzę o danej postaci. Korzystanie

1. Iwona Chmura-Rutkowska, Edyta Głowacka Sobiech, Izabela Skórzyńska, *Niegodne historii? O nieobecności i stereotypowych wizerunkach kobiet w świetle podręcznikowej narracji historycznej w gimnazjum*, Poznań 2015.

2. Projekt finansowany przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG i Funduszy Norweskich w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny.

3. Projekt sfinansowano ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w ramach Programu *Nowe Technologie Lokalnie 2023 - Sektor 3.0* oraz dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”.

z zasobów bazy jest doskonałym punktem wyjścia do włączenia historii kobiet do lekcji języka polskiego, historii, ale też godzin wychowawczych, przedmiotów ścisłych i przyrodniczych. Baza wyposażona została w dostępne do pobrania za darmo materiały edukacyjne – scenariusze lekcji, konspekty, notatki graficzne oraz inne materiały, które można przenieść bezpośrednio do swojej praktyki albo potraktować jako inspiracje. Została podzielona na epoki historyczne, aby intuicyjnie i łatwo wyszukiwać bohaterki pasujące do tematów lekcji. Istnieje także możliwość przeszukiwania bazy po tagach/kategoriach.

Demaskowanie na lekcjach wielkiej nieobecności kobiet

Jesteśmy przekonane (co potwierdzają wspomniane badania i analizy), że historia kobiet to historia wielkiej nieobecności. Demaskowanie przyczyn tego stanu rzeczy może być ciekawym i ważnym elementem naszych działań edukacyjnych.

Ciekawym zabiegiem może być rozpoczęcie lekcji od mocnego cytatu, jako punktu wyjścia do dyskusji o nierównych szansach kobiet i mężczyzn w przeszłości. Za przykład niech posłużą słowa Antoniego Wierzejskiego, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego: „Tylko po moim trupie będą panie chodziły na zoologię” wypowiedziane do pierwszych w historii studentek tej uczelni. Cytaty tego rodzaju przydadzą się, gdy będziemy mówić o zakazie studiowania dla kobiet, który obowiązywał niemal do końca XIX wieku.

Przyczyn nieobecności kobiet w historii jest wiele. W czasie lekcji możemy omówić także *zjawisko Matyldy*, czyli przypadki pomijania udziału kobiet w badaniach naukowych (świetnym przykładem są tu zapomniana mikrobiolożka Eugenia Zeyland i Mileva Marić, genialna żona Einsteina) albo *efekt haremu*, czyli przedstawianie kobiet jako anonimowych bohaterek zbiorowych (na przykład bezimienne sanitariuszki w Powstaniu Wielkopolskim, „szóstka” od ENIAC-a).

Warto uzmysłowić młodym ludziom, że przez wieki kobietom odmawiano dostępu do władzy (brak możliwości dziedziczenia tronu przez córki), wojska czy studiów akademickich. Odmawiano im praw wyborczych, a nawet praw do własnych dzieci (jeszcze w dwudziestoleciu międzywojennym Polki nie miały prawa do opieki nad dziećmi po rozwodzie ani prawa do dochodzenia ojcostwa). Przykładowe tematy lekcji, które warto przeprowadzić to: „Walka o prawa wyborcze kobiet” lub „Jak to się stało, że kobiety w Polsce zaczęły studiować?”.

Galeria chwały w szkole

Dobrym rozwiązaniem na zmianę kultury szkoły jest wdrożenie tzw. galerii chwały kobiet. Rozwiązanie to polega na znalezieniu przestrzeni do pokazywania wybitnych kobiet z przeszłości na lekcjach, w czasie realizacji projektów czy uroczystości szkolnych. Zachęcamy, by historia kobiet stała się ważną i stałą częścią życia szkoły.

Pomysły na realizację:

- wystawy (na przykład Kobiety, które ratowały planetę, Kobiety Solidarności, Matki Niepodległości, Matki chrzestne Powstania Wielkopolskiego),
- konferencje popularnonaukowe (np. Kobiety w IT, Historia harcerstwa i harcerek, Historia czarownic),
- projekty edukacyjne (można zainspirować się na przykład akcją „Krakowianki”),
- włączenie historii kobiet do każdej lekcji (pogłębianie wiedzy o królowych, władczyniach, żołnierzkach, artystkach, harcerkach),
- szkolny podcast (wywiady z ekspertkami albo żyjącymi bohaterkami),
- tworzenie gier wraz z uczennicami i uczniami (ze sprawiedliwą reprezentacją kobiet albo herstorycznych),
- gazetki szkolne,
- konkursy wiedzy.

Historia lokalna, rodzinna, mikrohistoria

Historia rodzinna czy lokalna to prawdziwa kopalnia wiedzy, źródło budowania tożsamości a także ważnych inicjatyw więziotwórczych. Poznawanie historii naszych babek, małych-wielkich bohaterek z naszej okolicy, tworzenie miejsc pamięci – to kwintesencja poznawania przeszłości. Świetnym zadaniem dla uczniów i uczennic może być przeprowadzenie wywiadu z babcią o realiach życia w jej młodości. Innymi – stworzenie drzewa genealogicznego albo przygotowanie reportażu o lokalnej bohaterce (np. działaczce Koła Gospodyń Wiejskich, nauczycielce, lub społeczniczce aktywnej w naszej miejscowości). Bohatek lokalnych możemy szukać też w nazwach ulic lub w ramach szkolnego projektu złożyć wnioski o nadanie ulicy, ławeczki czy skwerowi imienia bohaterki. Z pomocą przyjdą nam lokalne biblioteki i archiwa, z którymi warto nawiązać współpracę przy realizacji projektu.

Dobrymi bohaterkami lekcji czy projektu mogą też być osoby oskarżane o czary, stawiane początkowo przed sądami kościelnymi, a później miejskimi. Domniemane „czarownice” na pewno przyciągną uwagę młodego pokolenia, a podczas analizy ich historii można poruszyć wiele tematów równościowych (na przykład oskarżania o czary także mężczyzn, faktu, że na terenach ziem polskich osoby te pochodziły z niższych warstw społecznych, kwestii myślenia magicznego i jego wpływu na społeczeństwo). Po ogólnym wstępie na temat procesów o czary i uwarunkowań geograficzno-politycznych, dobrym zabiegiem jest w naszej opinii, odegranie na lekcji (lub podczas innego spotkania szkolnego) procesu o czary. Jest to nie tylko ćwiczenie w zrozumieniu samej historii, ale także okazja, by przyjrzeć się epoce i na przykład wyposażyć w adekwatne stroje czy rekwizyty (choćby stylizowane wydanie „Młota na czarownice” od Wydawnictwa Grafi_ka można zakupić ze szkolnych funduszy). Do przygotowania procesu warto wykorzystać pracę dr. Łukasza Hajdrycha, który w swoim doktoracie „Wizja świata mieszkańców Kleczewa w świetle protokołów z Księgi sądu wójtowskiego miasta Kleczewa (1624-1738)” rozpiął w aktach taki proces na przykładzie Anny z Dębska. Praca jest dostępna na stronie repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu do pobrania za darmo.

Środki dydaktyczne

Liczba środków dydaktycznych, w których znajdziemy odniesienia do historii kobiet, na szczęście wciąż rośnie. Wśród nich warto zwrócić uwagę na wybory źródeł, gry i gadżety edukacyjne. Środki tego typu sprawiają, że lekcje są ciekawsze, bardziej emocjonujące i na długo zostają w pamięci.

Przykładowe gry do zastosowania na lekcji

- „Mój rówieśnik. Losy obywateli polskich w czasie II wojny światowej”, Instytut Pamięi Narodowej <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/oben/szczecin/materialy-edukacyjne/teki-i-materialy-dydakt/111914,Moj-Rowiesnik-Losy-obywateli-Polski-w-czasie-II-wojny-swiatowej.html>
- „Polskie Państwo Podziemne”, Instytut Pamięi Narodowej, (również do pobrania w formie aplikacji) <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/gry/gry-planszow/81906,Polskie-Panstwo-Podziemne.html>
- „Akademia Superbohaterów” (gra i książka), Nauka. To lubię, <https://naukatolubie.store/>, dostęp: 23.01.2024.

- „Gra dla młodych buntowniczek”, Lucrum Games, <https://www.rebel.pl/gry-planszowe/gra-dla-mlodych-buntowniczek-2014251.html>
- „Similo Historia”, Fox Games, <https://foxgames.pl/seria-similo/>,
- „Multihistoria, pakiet edukacyjny”, Instytut Pamięci Narodowej, <https://ksiegarniaipn.pl/zabawka/multihistoria-gra-edukacyjna-praca-zbiorowa,569543>
- Aplikacja 10 kroków, Humanity in Action (wersja mobilna i na desktop) 10krokow.org

Przykładowe wybory źródeł

- *Stańmy się sobą. Cztery projekty emancypacji (1863-1939)*, Aneta Górnicka-Boratyńska, Warszawa 2018.
- *Chcemy całego życia. Antologia polskich tekstów feministycznych z lat 1870-1939*, Aneta Górnicka-Boratyńska, Warszawa 2018.
- *Wspomnienia*, Aleksandra Piłsudska, Warszawa 2004.
- *Kobiety Niepodległości. Wspomnienia z lat 1910-1918*, Warszawa 2019.
- *Podkreślić żądania kobiet. Przemówienia posłanek na posiedzeniach plenarnych sejmiku ustawodawczego (1919-1922). Teksty źródłowe, wstęp opracowanie i edycja naukowa Przemysław Żukiewicz*, Wrocław 2021.
[https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/131484/PDF/Przemyslaw%20Zukiewicz_Przemowienia%20poslanek%20na%20posiedzeniach%20plenarnych%20Sejmu%20Ustawodawczego%20\(1919-1922\).%20Teks%5B5586%5D.pdf](https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/131484/PDF/Przemyslaw%20Zukiewicz_Przemowienia%20poslanek%20na%20posiedzeniach%20plenarnych%20Sejmu%20Ustawodawczego%20(1919-1922).%20Teks%5B5586%5D.pdf), dostęp: 23.01.2023

Przykładowe filmy pełnometrażowe:

- *Siłaczki*, reż. Marta Dzido i Piotr Śliwowski, 2018.
- *Solidarność według kobiet*, reż. Marta Dzido i Piotr Śliwowski, 2014.
- *Uśmiech Mony Lisy*, reż. Mike Newell, 2003.
- *Feministki: Co sobie myślały*, reż. Johanna Demetrakas, 2018.

Historia kobiet staje się tematem coraz bardziej popularnym, więc znalezienie odpowiednich materiałów powoli przestaje być problemem. Wciąż jednak potrzebna jest uważność i wrażliwość nauczycielek i nauczycieli, by nie utrwalali negatywnych stereotypów płciowych, pokazywali historię w sposób sprawiedliwy i włączający oraz wzmacniali dzieci niezależnie od płci i zagwarantowali im dostęp do *role models* z przeszłości.

**„Dowiedziałam się o zaskakujących
miejscach, gdzie można trafić na zbiory,
których się tam nie spodziewałam!
Zaskoczyło mnie to, że opowieść
o archiwach może być tak interesująca!”**

dr hab. Edyta Głowacka-Sobiech, prof. UAM – historyczka, romanistka i pedagożka. Pracuje na Wydziale Studiów Edukacyjnych w Uniwersytecie imienia Adama Mickiewicza w Poznaniu. Członkini Rady Naukowej Interdyscyplinarnego Centrum Badań nad Płcią i Tożsamością Kulturową UAM, Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, zespołu „Gdy Nauka jest Kobietą”, Rady Naukowej „Harcerstwa. Rocznika Naukowego Muzeum Harcerstwa”, Sekcji oraz Zespołu Pedagogiki Krytycznej przy KNP PAN. Autorka i współredaktorka książek i artykułów z zakresu historii wychowania, harcerstwa i historii kobiet. Opiekunka Koła Naukowego Edukacji Równościowej „Emancypacja” przy WSE UAM. Współzałożycielka i członkini grupy badawczej Płeć i Edukacja – Gender and Education. Współtwórczyni, kierowniczką i wykonawczyni projektów: „Kalendarz Entuzjastki pedagogiki i edukacji” (Poznań 2017-2018), „Niegodne historii. O nieobecności i stereotypowych wizerunkach kobiet w świetle podręcznikowej narracji historycznej w gimnazjum” (NCN 2011-2015), „Mądrość, odwaga i entuzjazm. Pierwsze uczone Uniwersytetu Poznańskiego 1919-1939 (Fund_Akcja Fundacja UAM), „When science is a woman. Factors determining women's scientific careers in Poland and Ukraine” (The Paris-Dauphine Foundation 2000-2021), „Co wy o nich wiecie?” (Active Citizens Fund – EEA, Norwegian Financial Mechanism 2023-2024). Współautorka wystawy: „Naukowczynie – pierwsze kobiece kariery uniwersyteckie w Poznaniu” (Poznańskie Centrum Dziedzictwa/ Galeria Śluza, listopad 2021-kwiecień 2022). Współpracuje z Fundacją „Ja, Nauczyciel'ka” i Regionalnym Kongresem Kobiet w Szczecinie. Współzałożycielka i fundatorka Fundacji Muzeum Historii Kobiet.

A portrait of Edyta Głowacka-Sobiech, a woman with shoulder-length brown hair, wearing a dark blazer over a patterned top and a long necklace. The image is overlaid with a semi-transparent purple filter. The text is centered over the lower half of the image.

**EDYTA
GŁOWACKA-
SOBIECH**

3.

**Badania i pozyskiwanie archiwaliów
w archiwach (stacjonarnych, cyfrowych
i społecznych), bibliotekach i muzeach**

W poszukiwaniach archiwalnych i badaniach herstorycznych czasami jest się badaczką, niekiedy detektywem albo dziennikarką, a czasami „hieną”. Warto być każdą i/każdym po trochu, a przydatne, poza oficjalnymi ścieżkami, mogą być:

- starsze i nowsze opracowania dotyczące kobiet w historii
- biografie i pamiętniki – również te niewydane rękopisy
- encyklopedie, słowniki i leksykony dotyczące konkretnych miast i regionów
- archiwa, nie tylko państwowe, bo te są tylko w dużych miastach, ale także zakładowe (na przykład szkolne)
- archiwa społeczne (w Polsce istnieje ich ponad 600) pełne nieopowiedzianych wcześniej historii małych społeczności, środowisk i oddolnych inicjatyw¹
- prężnie rozwijające się archiwa i repozytoria cyfrowe – polskie i zagraniczne
- lokalne placówki kultury
- księgi parafialne i cmentarze (tu danych jest bardzo dużo i zwykle sięgają one do kilku pokoleń wstecz, ponieważ Kościół jako pierwszy odkrył rangę i wagę gromadzenia danych i robił to bardzo skrupulatnie)
- skupione na postaciach kobiet rozmowy z mieszkankami i mieszkańcami
- wnikliwa lektura prasy lokalnej (także archiwalnej – polecam biblioteki i repozytoria on-line!) ze szczególnym uwzględnieniem informacji na temat kobiet i rzeczywistości dnia codziennego;
- znajomość z lokalnymi przewodniczkami/przewodnikami oraz historycznymi grupami rekonstrukcyjnymi
- opowieści rodzinne i sąsiedzkie uczniów i uczennic oraz ich rodziców (czasami nawet zapytanie o przepis babci na placek jest prawdziwym „zaczysem” fascynujących historii);
- lokalne organizacje pozarządowe i kooperatywy, głównie kobiece, bo często są to miejsca, w których pracują nieprzeciętne kobiety
- encyklopedia internetowa Wikipedia, w której biogramy i hasła wraz z bibliografią tworzone są przez coraz bardziej profesjonalne grono. Warto zacząć pisać własne hasła biograficzne, a Wikipedia jest bardzo życzliwa wobec tego typu działań i oferuje bezpłatne szkolenia w tym zakresie. Polecam zwłaszcza marcową akcję „(Nie)znane kobiety Wikipedii” i akcję „Wikipedia też jest kobietą”²

1. Centrum Archiwistyki Społecznej, www.zbioryspoleczne.pl

2. Wikipedia: „Wikipedia też jest kobietą”, bit.ly/3SQoTg6 (dostęp: 13.09.22).

Informacje o archiwach

Nadzór nad siecią Archiwów Państwowych i narodowym zasobem archiwalnym sprawuje Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych. Podlega on Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Archiwa Państwowe to sieć składająca się z 3 archiwów o charakterze centralnych (z siedzibą w Warszawie) oraz 30 archiwów o regionalnych razem z oddziałami/filiami zamiejscowymi (o statusie zdecydowała ostatnia reforma administracyjna kraju, w której wyodrębniono 16 województw). Do archiwów centralnych zaliczamy:

Archiwum Główne Akt Dawnych – przechowujące najważniejsze dokumenty państwa polskiego od średniowiecza do zakończenia I wojny światowej

Archiwum Akt Nowych – przechowujące wytworzone po 1918 roku akta władz centralnych, instytucji i stowarzyszeń o charakterze ogólnopolskim

Narodowe Archiwum Cyfrowe (dawniej Archiwum Dokumentacji Elektronicznej, którego znaczna część zbiorów jest dziś dostępna on-line) – przechowującego dokumentację fotograficzną, dźwiękową oraz filmową powstałą od początków XX wieku³.

Działalność archiwalną w zakresie państwowego zasobu archiwalnego prowadzi **państwowa sieć archiwalna**, którą tworzą, poza archiwami wyżej wspomnianymi: archiwa wyodrębnione, archiwa zakładowe organów państwowych i innych państwowych jednostek organizacyjnych, archiwa zakładowe organów jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych⁴.

To właśnie w Archiwach Państwowych gromadzone są, przechowywane, zabezpieczane oraz udostępniane świadectwa przeszłości, czyli źródła historyczne. O sieci Archiwów Państwowych możemy mówić od 1919 roku, kiedy to 7 lutego 1919 roku Naczelnik Państwa Józef Piłsudski podpisał "Dekret o organizacji archiwów państwowych i opiece nad archiwalią", kładąc fundament pod budowę i rozwój współczesnej sieci Archiwów Państwowych⁵.

W zasobach archiwalnych znajdują się oryginalne dokumenty, akta, zdjęcia, mapy, nagrania dźwiękowe, filmy i inne materiały

3. <https://archiwa.gov.pl/o-nas/archiwa-panstwowe/kierownictwo/> [dostęp: 3.12.2023].

4. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, Dz. U. 1983 Nr 38 poz. 173 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19830380173> [dostęp: 7.12.2023].

5. <https://archiwa.gov.pl/102-rocznica-istnienia-sieci-archiwow-panstwowych-w-odrodzonej-polsce/> [dostęp: 3.12.2023].

historyczne – wytworzone między innymi przez władców i kancelarie królewskie, lokalne władze i urzędy państwowe, instytucje wymiaru sprawiedliwości i samorządy (w tym akta miast), instytucje i organizacje oświatowe, wyznaniowe, społeczne, przedsiębiorstwa przemysłowe – a także zbiory rodzin i majątków ziemskich, spuścizny osób prywatnych i zbiory regionalne⁶.

W Archiwach Państwowych przechowywane są najważniejsze źródła do historii państwa polskiego. Do najcenniejszych należą: dokument Zbiluta z 1153 roku (najstarszy akt prawny sporządzony w Polsce), oryginały Unii Lubelskiej z 1569 roku oraz Konstytucji 3 Maja z 1791 roku.

W archiwach znajdują się także spuścizny oraz dokumenty ważnych postaci historycznych na przykład w Archiwum Akt Nowych znajdują się akta i Archiwum Zofii (i Jędrzeja) Moraczewskich oraz Aleksandry (i Józefa) Piłsudskich. Materiały zdeponowane w archiwach pozwalają na badania regionalne oraz genealogiczne – te należą (poza naukowymi) do najbardziej popularnych.

Przechowywane w archiwach źródła historyczne/świadcstwa historii można także znaleźć w postaci wydawnictw źródłowych, katalogów, indeksów, inwentarzy, także w wersji elektronicznej. Wartość wykorzystanych w ten sposób źródeł jest równoważna.

Przechowywane materiały, w zależności od ich wartości historycznej, posiadają kategorie. Innymi słowy, **kategoria archiwalna** oznacza ważność/wartość dokumentu, wyznaczoną na podstawie kwalifikacji dokumentacji.

Dokumenty, ze względu na wartość archiwalną, dzieli się na:

- materiały archiwalne (oznaczone literą **A**)
- dokumentację niearchiwalną (oznaczoną literą **B**)

Przy kategorii **B** występuje liczba, będąca liczbą lat, po której od zakończenia sprawy dokumentację należy wybrakować, czyli zniszczyć, np. **B10** – dokumentacja ma zostać wybrakowana po 10 latach, licząc od początku następnego roku kalendarzowego. Kategoria **BC** oznacza dokumentację niearchiwalną mającą krótkotrwałe znaczenie praktyczne.

6. <https://archiwa.gov.pl/o-nas/archiwa-panstwowe/o-archiwach-panstwowych/> [dostęp 3.12.2023].

Dokumentacja niearchiwalna, która po pewnym czasie podlega ekspertyzie, mającej na celu jej przekwalifikowanie na materiały archiwalne lub wybrakowanie, jest oznaczona kategorią **BE** z dopiskiem liczby lat, po której ma zostać wybrakowana lub przekwalifikowana, np. **BE50** – oznacza akta osobowe pracowników, które wybrakowane/przekwalifikowane mają być po upływie 50 lat. Kategorie akt mówią czasami nie tylko o ważności treści dokumentu, ale także o tym, że należy się z wykorzystaniem archiwaliów spieszyć, by zdążyć przed ich wybrakowaniem.

Pierwsze kroki w archiwach

Aby zrobić pierwsze kroki w archiwalnych poszukiwaniach warto znać dwie zasady, którymi kieruje się archiwistyka:

1. **zasadę pertynencji/przynależności terytorialnej** – związek archiwaliów z terytorium, którego dotyczą i na którym zostały wytworzone jest nierozzerwalny
2. **zasadę proveniencji/niepodzielności zbiorów** – poszanowanie całości zespołu archiwalnego⁷

Funkcjonowanie i organizację archiwów w Polsce opisuje nasze prawo. Najważniejsza jest ustawa z dnia 14 lipca 1983 roku o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach wraz z późniejszymi zmianami (ostatnia z 2020 roku)⁸.

W Polsce istnieje także niepaństwowy zasób archiwalny (ewidencjonowany i nieewidencjonowany). **Ewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny** tworzą materiały archiwalne powstałe i powstające w wyniku działalności: partii politycznych, organizacji politycznych, spółdzielczych i innych organizacji społecznych, kościołów i związków wyznaniowych, innych nie jednostek organizacyjnych oraz stanowiące ich własność. **Nieewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny** tworzą materiały powstałe i powstające w wyniku działalności osób fizycznych, stanowiące własność tych osób lub ich prawnych następców⁹. Do tego zasobu zaliczymy zbiory archiwów społecznych. Dostęp do zbiorów jest możliwy, ale zgody na korzystanie zwykle wydawane są indywidualnie (i często arbitralnie – na przykład w archiwach kościelnych).

Archiwa społeczne są najczęściej owocem inicjatywy społecznej i działają w całej Polsce. O ich powstaniu nie decyduje żadna od-

7. T. Grabarz, D. Matelski, *Kształtowanie zasobu archiwalnego* [w:] *Metodyka pracy archiwalnej*, pod red. St. Nawrockiego i St. Sierpowskiego, Poznań 1995, s. 38–39.

8. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

9. Ibidem.

górna siła – to efekt aktywności ludzi, miłośników i miłośniczek historii, lokalnych społeczników, regionalistów/tek, czyli osób mających potrzebę zajęcia się wybranym tematem, utrwalenia dziejów regionu i pamięci o niezwykłych postaciach¹⁰. Czasami początek archiwum społecznego nie jest zamierzony (na przykład po zakończonej wystawie pozostaje ciekawy materiał), najczęściej jednak jest działaniem celowym. Archiwa społeczne pokazują, że każda historia jest ważna oraz, że każdy człowiek i jego opowieść jest istotna. Poza tym, tego typu działalność naturalnie angażuje lokalną społeczność. Archiwalia znajdują się także w bibliotekach oraz muzeach (mają one działy specjalne albo izby pamięci). Wiele archiwów społecznych jest prowadzonych właśnie przez muzea i biblioteki. Pierwotnie praktykowano gromadzenie przez archiwa państwowe zespołów archiwalnych, których twórcami były urzędy, instytucje państwowe. Biblioteki i muzea wzbogacały się o kolekcje archiwalne lub zbiory prywatne dotyczące kultury, sztuki etc. Z czasem ta dobra praktyka została niestety zarzucona¹¹.

Dobre rady doświadczonej badaczki herstorycznej

Dostęp do archiwów wchodzących do państwowego zasobu archiwalnego jest bezpłatny. Każdy obywatel i obywatelka ma do niego prawo. W każdym archiwum, podobnie jak w bibliotekach czy muzeach, funkcjonują czytelnie. Przed skorzystaniem z usług archiwum warto sprawdzić godziny otwarcia i pracy czytelnia, zapytać mailowo lub telefonicznie o dostępność interesujących nas materiałów (ponieważ mogą być akurat w konserwacji). Czasami wymagane jest pismo uwierzytelniające (na przykład z uczelni). Zlecenie badań genealogicznych jest odpłatne, podobnie jak kserowanie. W wielu instytucjach istnieje możliwość skanowania – jeśli skanuje się osobiście, zazwyczaj można robić to nieodpłatnie. Warto zabrać do archiwum rękawiczki, maseczkę – zwłaszcza, jeśli ma się skłonności do alergii. W razie jakichkolwiek wątpliwości warto pytać osoby pracujące w archiwum.

Wykorzystane w naszych projektach, artykułach czy działaniach **materiały archiwalne koniecznie należy odpowiednio oznaczyć w przypisach** (jeśli mowa o tekście czy fotografiach wykorzystanych w artykule) lub zaznaczyć, z których zbiorów korzystaliśmy (na przykład z wystawy czy „szlaku kobiet”). W tym ostatnim przypadku warto także postarać się o matronat lub patronat odpo-

10. J. Michałowska, *Archiwum społeczne – czym jest i jak zacząć je prowadzić?* [w:] *Podręcznik dla archiwistów społecznych*, pod red. M. Pankowskiej-Dowgiato, Centrum Archiwistyki Społecznej, Warszawa 2023, s. 13.

11. Wiśniewski J., *Archiwalia w bibliotekach i muzeach*, Poznań 2000, s. 12-13.

wiedniej instytucji, z której materiały pochodzą. Sposób zapisu warto skonsultować z konkretnym archiwistą/tką. Zazwyczaj podajemy najpierw nazwę konkretnej jednostki archiwalnej, następnie nazwę całego zespołu, nazwę archiwum i sygnaturę akt.

Słowniczek archiwistki/ty

Drzeworyt – sztuka wyrzynania ornamentów w drzewie i odbijania tychże w kolorze na tkaninie lub papierze.

Inkunabuł – (z łac. *cunabula*, powijaki, kołyska) – umowne określenie druków do XV wieku. Ta data graniczna jest w poszczególnych krajach wyznaczana indywidualnie, w zależności od poziomu i zaawansowania sztuki drukarskiej. Inkunabuły były formą przypominającą rękopis.

Inwentarz zespołu (zbioru) archiwalnego – pomoc archiwalna mająca na celu zabezpieczenie całości, a jednocześnie udostępnianie materiałów archiwalnych jednego zespołu (zbioru) archiwalnego. Inwentarz winien składać się z następujących części:

1) wstępu, omawiającego dzieje i organizację aktotwórcy/czyni, dzieje akt, ich ewentualne brakowanie, mikrofilmowanie, skanowanie, sposób uporządkowania oraz 2) ciągu opisów poszczególnych jednostek archiwalnych, zazwyczaj zgodnych z fizycznym ich układem w zespole (zbiorze). Jest to rodzaj metryczki każdego zespołu archiwalnego. Zazwyczaj udostępnia się jedynie zbiory opracowane, które inwentarz posiadają.

Kwerenda (łac. *quaerenda*, ang. *query*, zapytanie) – poszukiwanie informacji w zasobie archiwum lub biblioteki. Inaczej – wstępna część pracy badawczej.

Skontrum – kontrola zbiorów bibliotecznych lub archiwalnych, przeprowadzana w oparciu o istniejący inwentarz (lub inną pomoc ewidencyjną), mająca na celu ustalenie stanu faktycznego zbiorów i ujawnienie braków (kradzieży lub zagubień). Zwykle w czasie skontrum archiwa są nieczynne dla odwiedzających.

Starodruki – wszystkie pozycje książkowe wydrukowane do końca XVIII wieku.

Przydatne linki

Narodowe Archiwum Cyfrowe www.nac.gov.pl

Naczelna Dyrekcja Archiwum Państwowych archiwa.gov.pl

Serwis Szukaj w Archiwach szukajwarchiwach.gov.pl
Archiwum Dokumentów Elektronicznych ade.gov.pl
Badania genealogiczne: archiwa.gov.pl/szukaj/genealogia

Inne

Biblioteka Cyfrowa Polona polona.pl
Wirtualne Muzeum Historii Poznania <https://cyryl.poznan.pl>
Archiwum Sejmu biblioteka.sejm.gov.pl/archiwum_sejmu_zbiory

Bibliografia

Archiwistyka społeczna, pod red. K. Ziętał, Warszawa 2012.
file:///C:/Users/HP/Desktop/PDF/Archiwa_spoleczne_podrecznik.pdf

Głowacka E., *Archiwum Polskiej Akademii Nauk – Oddział w Poznaniu. Historia, organizacja, zasób, perspektywy* [w:] *Pamiętnik I Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki*, pod red. R. Degeny i W. Chorażyczewskiego, Toruń 1998, ss. 89 - 95.

Kwiatkowska W., *Dorobek polskiej archiwistyki w zakresie metodyki opracowania zasobu archiwalnego*, Warszawa 2014.

Kwiatkowska W., *Metodyka opracowania zasobu archiwalnego ze szczególnym uwzględnieniem akt spraw*, Toruń 2016.

Mamczak-Gadkowska I., *Powstanie i rozwój sieci archiwów państwowych i naczelnych organów archiwalnych w niepodległej Polsce*, w: *Archiwa w Niepodległej 1919-1939. Stulecie archiwów państwowych*, red. E. Rosowska, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2019, s. 13-37.

Metodyka pracy archiwalnej, pod red. St. Nawrockiego i St. Sierpowskiego, Poznań 1995 (także późniejsze wydania).

Podręcznik dla archiwistów społecznych, pod red. M. Pankowskiej-Dowgiąto, Centrum Archiwistyki Społecznej, Warszawa 2023
file:///C:/Users/HP/Desktop/PDF/Podrecznik-dla-archiwistow-spo-lecznych-CAS.pdf

Robótka H., *Opracowanie i opis archiwaliów*, Toruń 2010.

Robótka H., Ryszewski B., Tomczak A., *Archiwistyka*, Warszawa 1989

Strykowski K., *Vademecum kancelaryjno-archiwalne*, Poznań 2011

Szwejkowska H., *Książka drukowana XV- XVIII wieku. Zarys historyczny*, PWN, Wrocław-Warszawa 1983.

Tandecki J., *Archiwa w Polsce w latach 1944-1989*, Toruń 2017

Tomczak A., *Zarys dziejów archiwów polskich*, wyd. 2, Toruń 1982

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, Dz. U. 1983 Nr 38 poz. 173 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19830380173>

Wiśniewski J., *Archiwalia w bibliotekach i muzeach*, Poznań 2000.

„Na lekcjach mówię o pierwszych studentkach na uczelniach w Europie, USA a nigdy nie pomyślałam o pionierkach naszych rodzimych uczelni. A tu ciach, one też tu były!”

Anna Kowalczyk – dziennikarka, felietonistka, aktywistka. Autorka bestsellerowej „Brakującej połowy dziejów. Krótkiej historii kobiet na ziemiach polskich”, pierwszej popularnonaukowej syntezy historii kobiet na ziemiach polskich od paleolitu do współczesności. Opiekunka merytoryczna akcji BNP Paribas „Gdzie są nasze patronki?”, współautorka Bazy Historii Kobiet oraz polsko-niemieckiego spektaklu muzycznego „Das Moderne Maedel” o emancypacji kobiet w międzywojniu. Współkoordynatorka kursu herstorycznego „Co Wy o nich wiecie?” oraz współredaktorka niniejszego podręcznika. Fundatorka i pierwsza prezeska Fundacji Muzeum Historii Kobiet.

**ANNA
KOWALCZYK**

4.

**BRAKUJĄCA POŁOWA DZIEJÓW –
jak ją skutecznie i odpowiedzialnie opowiadać**

Kiedy przed kilkoma laty zabierałam się do pisania syntezy kobiet na ziemiach polskich od paleolitu do współczesności, byłam radośnie nieświadoma wielu okoliczności, które towarzyszą herstorycznemu pisaniu i działaniu. Dla mnie – reporterki i dziennikarki – był to po prostu kolejny ciekawy temat. Nie spodziewałam się, że podczas gromadzenia materiałów spotka mnie tyle niespodzianek, a jeszcze mniej, że moja debiutancka książka wpłynie na tyle serc i głów. I że odmieni także moje życie.

Trzeba to więc zaznaczyć od razu, na początku – herstoria zmienia ludzi. Kto raz spróbował owocu z jej drzewa – z otwartością i dobrą wolą – nie spojrzy nigdy na świat w ten sam, co dotychczas, sposób.

W tym rozdziale podzielę się z Tobą kilkoma obserwacjami co do uniwersalnych, w moim odczuciu, wyzwań, jakie prawdopodobnie napotkasz w swojej herstorycznej pracy, bez względu na to, czy będzie nią pisanie książki lub artykułu, praca nad wystawą lub happeningiem, czy spacer śladami lokalnych bohaterek. Rozpoznanie tych wyzwań w porę, pomoże Ci uporać się z nimi z zawczasu i oszczędzi Ci wielu niepotrzebnych frustracji, by ze swoich twórczych poszukiwań czerpać nade wszystko radość, satysfakcję oraz poczucie sensu.

„Co to w ogóle za temat: kobiety?”

Przygotuj się, że z początku wiele osób będzie miało trudność ze zrozumieniem, dlaczego chcesz się zajmować akurat bohaterką lub bohaterkami, a nie – jak to zwykle bywało – zasłużonymi (mniej lub bardziej) mężczyznami. Choć przybywa nam fantastycznych kobiecych biografii książkowych i filmowych, historia kobiet jako subdyscyplina nauk historycznych w samej Polsce ma już ponad kilkadziesiąt lat i potężną bibliografię (na świecie o kilka dekad więcej), a ruchy oddolne coraz głośniej i coraz skuteczniej domagają się upamiętniania kobiecych zasług w nazwach ulic czy na banknotach – wciąż pokutuje mit, że kobiety nie miały zasług w dziejach. A jeśli tak, to tylko te nieliczne, prawdziwie WYJĄTKOWE), podczas gdy życie tzw. zwykłych kobiet było po prostu nieciekawe i pozbawione znaczenia. Co gorsza, usłyszysz to zapewne od wielu swoich bohaterek – jeśli będziesz miała to szczęście i przywilej, żeby dotrzeć do nich osobiście: „Ależ ja niczego takiego nie zrobiłam”, „O czym tu opowiadać”, „Może spyta pani moich kolegów, może męża”. Pamiętaj, że to Ty decydujesz, co jest dla Ciebie ważne i ciekawe i masz do tego pełne prawo. Pamiętaj także, że prawem każdej osoby jest odmówić Ci spotkania lub rozmowy,

nawet jeśli – jak sądzisz – będzie to wielka strata. Nie zapominaj jednak, że szczególnie kobiety od dzieciństwa były (i do dziś bywają) wychowywane do skromności, „nie przechwalania się” i „znania swojego miejsca w szeregu”. I dlatego potrzebują niekiedy więcej zachęty oraz czasu, by pozwolić skierować snop światła na siebie i swoje życie.

„Nic nie znajdziesz”

„Nie ma źródeł”, „nikt się tym nie zajmował”, „nawet jak coś było, to przepadło” – to ostrzeżenie słyszałam wielokrotnie. I czasem rzeczywiście znajdowało potwierdzenie w rzeczywistości – wszak kobiety, naprawdę rzadziej dbały o odnotowanie i upamiętnienie swoich dokonań, a badaczki i badacze do wielu z nich nie zdążyli dotrzeć na czas. Nawet te, co do których wybitności mało kto będzie miał wątpliwość, o wiele rzadziej pisały pamiętniki i dzienniki, udzielały wywiadów do prasy, gromadziły kopie swoich listów, dokumenty czy notatki, zabezpieczały archiwa. Dużo mniej ostrożnie z ich schedą obchodzą się także rodziny, niestety zbyt często lekceważąc „babcine szpargały” i skazując je na wieczne zapomnienie w podmokłych piwnicach, nieogrzewanych strychach czy wprost na śmietnikach. Niech Cię to jednak nie zraża! Masz unikalną szansę odkryć prawdziwe skarby i opowiedzieć herstorie nieopowiedziane. Na wiele tematów znajdziesz też solidne opracowania naukowe i inspirującą literaturę faktu. Czytaj je, podglądaj metody, inspiruj się nimi.

“Nie próbuj opowiedzieć wszystkiego”

Może też spotkać Cię sytuacja odwrotna – przytłoczy Cię nadmiar źródeł i informacji, z którymi trudno się będzie uporać. Pamiętaj, że nie musisz zbadać/opowiedzieć/napisać/pokazać od razu wszystkiego, do czego uda Ci się dotrzeć. I naprawdę nie wszystko jest równie ważne i ciekawe. Znajdź klucz do swojej opowieści. Poszukuj jej esencji. Dowiedz się, czego na dany temat jeszcze nie powiedziano i postaraj się uzupełnić ten brak. Poświęć należyłą uwagę tym bohaterkom, które są Tobie najbliższe, które – z jakiegoś powodu – uważasz za najważniejsze. Pamiętaj, że każde opracowanie źródeł jest też Twoją indywidualną twórczą kreacją – nie bój się w niej pokazać siebie, swoich motywów, a nawet swojej historii, jeśli łączy się z tematem lub bohaterką. To opowieść o niej, ale też Twoja opowieść.

"To moja bohaterka"

Herstorii nie da się robić w pojedynkę. To znaczy: niby można, ale jednak nie warto. Zanim więc przystąpisz do pracy – zrób dobre rozpoznanie. Kto już zajmował się tym tematem/bohaterką? Ktoś może napisać o nich książkę, albo zrobić wystawę, nakręcić film, namalować obraz. Postaraj się poznać możliwie wiele różnorodnych opracowań swojego tematu, jeśli takie istnieją, bo szkoda by było wyważać otwarte drzwi. Jeśli Ci się uda – poznaj ich autorów i autorki. Wiele osób z radością przyjmie Cię i wesprze swoimi ustaleniami, materiałami, przemyśleniami, wskazówkami. Jeśli zdecydujesz się z nich skorzystać – pamiętaj, aby zawsze podawać źródło oraz oznaczać autorstwo. To nie tylko uczciwe, właściwe i rzetelne – to również fundament budowania wzajemnego zaufania i sieci wsparcia dla kolejnych Twoich działań. I działań innych herstoryczek.

Nie zdziw się jednak, gdy ktoś uzna Cię za niechcianą konkurencję i intruza na własnym polu. Są osoby, które pieczołowicie strzegą materiałów, do których – nieraz z wielkim trudem – udało im się dotrzeć. Niektóre z nich czują się „kustosz(k)ami pamięci” i mają własne ugruntowane opinie na temat tego, komu i do czego wolno zaglądać. Respektuj cudze „nie”, ale nie zniechęcaj się łatwo. Dbaj też o własne granice. Może się okazać, że Twoje zainteresowanie tematem stanie się dla kogoś prawdziwą gratką i osoba ta będzie chciała mocno wpłynąć na kształt Twojej opowieści. To częste ryzyko w przypadku osób bliskich bohaterkom – cieszą się, że historie drogich im kobiet kogoś zainteresowały, ale oczekują takiego, a nie innego ich opowiedzenia. Możesz, ale nie musisz podzielać ich wizji.

Odpowiedzialność herstoryczki i herstoryka

Pamiętaj – to jakimi informacjami zechcą się z Tobą podzielić same bohaterki lub osoby z nimi związane – to ich i tylko ich, decyzja. Jednak to, jak wykorzystasz powierzone Ci opowieści lub materiały to Twoja odpowiedzialność. Są historie, które brzmią fenomenalnie, ale mogą ranić i dzielić. Są fotografie, które wyglądają zabawnie – ale mogą zawstydzają i upokarzać. Są rodzinne tajemnice, które powinny pozostać tajemnicami do czasu, gdy wszystkie zainteresowane strony zechcą się nimi podzielić ze światem. Czasem ten moment nie nastąpi nigdy i to nie zawsze źle. Są bowiem sekrety, których ujawnienie mogłoby komuś dosłownie wyrzucić życie do góry nogami, skłócić dawnych przyja-

ciół, poróżnić krewnych. Kieruj się więc empatią i dalekowzrocznością – nie tylko Twoje uczucia oraz opinie na daną sprawę się liczą, ale czasem to właśnie Ty musisz wykazać się odpowiedzialnością za słowa i działania, nawet jeśli innym jej braknie.

Wysłuchasz też wielu różnych, często bardzo odmiennych wizji tego, co się naprawdę wydarzyło i dlaczego. Zdarzy Ci się może poznać skrajnie odmiennie wspomnienia i opinie o jednej i tej samej bohaterce. Nie zapominaj, że ludzka pamięć jest zawodna, wybiórcza i dalece subiektywna. Ale też nie łudź się, że ktoś lub coś dostarczy Ci „obiektywnej wersji wydarzeń” albo „neutralnego obrazu danej osoby”. Tam, gdzie możesz – trzymaj się faktów i sprawdzonych informacji, ale też nie wierz bezkrytycznie dokumentom – to, że coś zapisano, nie daje gwarancji prawdziwości. Papier jest, jak wiemy, ciepły i przyjmie wszystko.

Warto z równą uwagą wsłuchiwać się w opowieści najróżniejszych aktorek i obserwatorów zdarzeń, a ci całkiem zdawałoby się poboczni i nieistotne, mają często do powiedzenia rzeczy najciekawsze. Sprawdzaj i konfrontuj źródła – także te potwierdzające Twój wyjściowy obraz sytuacji. Bo – nie zapominaj – Ty też przystępujesz do tej pracy z szeregiem założeń i tez – nawet jeśli Ci się wydaje, że z zupełnie czystą głową.

Nie bój się!

Na koniec najważniejsze – potrafisz to zrobić! Naprawdę. Z pewnością i Ciebie nie raz dopadnie syndrom oszustki/oszusta – poczucie, że nie jesteś najwłaściwszą osobą, by podjąć się tego zdania. Że się wystarczająco nie znasz. Że nie przeczytasz wszystkiego i nie porozmawiasz z każdą osobą, z którą należałoby porozmawiać, bo nie wystarczy Ci życia. Ktoś może nawet powie Ci to w twarz. Będzie podważać Twoje kompetencje, Twoje interpretacje, przyszpilać potknięcia. Może nawet zakwestionuje Twoje prawo do zajmowania się daną bohaterką czy tematem. Czy będzie bolało? Będzie. Czy będą Cię do końca dręczyć wątpliwości i etyczne dylematy? Bardzo niewykluczone. Czy wszystko będzie zupełnie inaczej, niż w Twoich wyobrażeniach na początku – zapewne. Czy mimo to warto? Jak nie wiem co!

Ale też nie za wszelką cenę. Zrobisz, ile zdołasz – najlepiej i najrzetelniej, jak potrafisz: na swoje 100 procent. Najlepiej w otoczeniu i przy wsparciu kompetentnych i życzliwych osób, bo jak już się rzekło – warto wokół swoich projektów gromadzić sprzymierzeń-

ców i sojusznicy, dzielić się zadaniami, mądrze korzystać z owoców cudzych poszukiwań i hojnie dzielić się rezultatami własnych. Herstoria to gra zespołowa i jej także dotyczy ta wspaniała matematyka, w której im bardziej się dzielisz, tym więcej dostajesz. A dostać możesz prawdziwe skarby – oprócz fascynujących materiałów, podróży w czasie oraz unikalnej szansy, by „przeżyć” nie tylko własne życie – zostaną z Tobą także niezapomniane rozmowy, czasem nowe przyjaźnie i nade wszystko poczucie sensu. Bo herstorie odmieniają serca i głowy, a kto raz zakosztował owoców z jej drzewa, już nie spojrzy nigdy na świat w ten sam, co dotychczas, sposób. Owocnych poszukiwań!

„Herstoria to również terapia! W realizacji projektu najtrudniejsze mogą okazać się nasze przekonania. Należy być odważnym i otwartym w prezentowaniu swoich pomysłów, warto kwestionować utarte schematy.”

Katarzyna Dworaczyk – pisarka, trenerka komunikacji, mediatorka, wiceprezeska Fundacji Miejsce Ludzi, prezeska DU Spółka z o.o., fundatorka Fundacji Muzeum Historii Kobiet. Prowadzi warsztaty i wykłady w obszarze rozwiązywania konfliktów, transformacji przekonań oraz uzdrawiania traumy dziedziczonej. Opracowuje sesje terapeutycznych o tym, jak przekonania i dziedziczne historie wpływają na podejmowane przez nas wybory, jak nas kształtują. Publikuje na temat rodzicielstwa, konfliktów, złości i traumy. Wydała m.in. *Herstorie 1918/1919*, *Konflikty w rodzinie*, *Minimediacje część 1 i część 2*, *Kim chciałaś być, gdy byłaś dzieckiem? Dzieckiem*, *Wszystko co jest teraz, zaczęło się tam*. Jest kuratorką wystaw i twórczynią projektów artystycznych, nagrywa wywiady z kobietami, które przeżyły II Wojnę Światową. Obecnie pracuje wraz z Małgorzatą Praczyk nad biografią Aleksandry Banasiak – bohaterki Poznańskiego Czerwca.

KATARZYNA DWORACZYK

5.

**HERSTORIE KOBIET
A ZMIANA SPOŁECZNA
Co zrobić, by robić HER-projekty?**

Jedno ważne zdanie. Albo trzy:

W jakim celu robisz herstorię?

Dla kogo to robisz?

Na jaką zmianę masz nadzieję?

Zawsze jest dobry moment na to, by zadać sobie te pytania. Niezależnie od tego, czy rozmawiasz z koleżanką, tworzysz projekt edukacyjny czy wypełniasz rubryki w formularzu grantowym – bycie pewną i umocowanym w swoim przekonaniu podniesie Twoje szanse w dialogu ze szkolną dyrekcją lub odpieraniu ataków kogoś, kto włożył herstorię do tego samego worka, co inne „izmy”, które uważa za zagrożenie.

Wiesz, dlaczego chcesz propagować herstorię? Możesz teraz, w tym miejscu zapisać swoje stanowisko. A może odpowiedź przyjdzie po przeczytaniu rozdziału/podręcznika. Pamiętaj: gładkie, wypowiedziane pewnym głosem zdanie (do siebie, bądź w odpowiedzi) pomoże Ci na wielu etapach tej drogi.

Tu jest na nie miejsce:

Ja robię herstorię, bo zależy mi na zmianie społecznej, na wzmocnieniu kobiet, na tym, by dziewczęta nie wzrastały w ciasnych gorsetach ograniczeń i by to, co kobiece, nie było deprecjonowane. Według mnie, herstoria przyczynia się do społecznej zmiany.

Pracuję jako trenerka komunikacji, ale także w gabinecie z traumą i transformacją przekonań i uważam, że tym, co stoi nam na drodze do sukcesu – wewnętrznej wolności i spełnienia czy jakkolwiek go definiujemy – są przekonania. Przekonania, które nam nie służą, które ciążą i nie pozwalają rozwijać naszego potencjału, nierzadko stoją również na drodze rozwoju potencjału innych osób w naszym otoczeniu. Kiedy realizowałam pierwszy edukacyjny projekt herstoryczny, jedna z nauczycielek powiedziała osobie przeprowadzającej lekcję herstorii w jej klasie, że nie jest feministką i nie znosi feministek. No cóż, gdyby nie emancypantki, a później feministki, ta nauczycielka nie mogłaby studiować biologii, mieć własnego majątku, a jej dzieci podlegałyby wyłączonej władzy jej męża. Herstoria jest więc również poszerzaniem świa-

domości, a dzieląc się nią, konfrontujemy się nie tylko z własnymi przekonaniem, ale też przekonaniem i lękami innych – nie tylko mężczyzn, ale i kobiet – „strażniczek patriarchy”. Dlatego, gdy ktoś podniesie nam ciśnienie, bo wygłosi opinię obliczoną na zwarcie, warto mieć pod ręką swoje gładkie zdanie wyjaśniające.

Jakie przekonania towarzyszą nam przy realizacji projektów?

Kiedy masz już swoje zdanie, możemy przejść dalej, a raczej cofnąć się do tego, jakie trzy „ś” ukształtowały Cię, byś projekty realizowała lub nie. Te trzy „ś” to: **środowisko, środki i świadomość** – komplet wpływający na to, że chętnie i z odwagą wychodzimy do nowych zadań, lub „siedzimy cicho, jak mysz pod miotłą” i „czekamy, aż nas znajdą”. Przekaz społeczno-kulturowy miał na Ciebie wpływ zanim jeszcze byłeś w planach. Warto więc teraz sprawdzić, do której grupy należysz. Do tych, które przeczytają jedną książkę (i to nie do końca) i już zrobią z niej warsztat? Czy do grupy osób, które nigdy nie przeczytają wystarczającej liczby książek, by powiedzieć coś publicznie?

Inne przekonania, które stoją nam na drodze do realizacji projektów to:

- *Nikt nie przyjdzie/nie zgłosi się*
- *Nikogo to nie interesuje*
- *To nie jest wystarczająco ciekawe*
- *Mam za małą wiedzę*
- *Nie mam wystarczającego wykształcenia*
- *Nie mam doświadczenia*
- *Co ja tam wiem*
- *Ten pomysł jeszcze nie jest dopracowany*
- *Nikt tego nie sfinansuje*
- *Wyśmieją mnie*
- *Tu zapisz swoje „ktody”...*

Każde z wymienionych przekonań to nic innego, jak nasza wewnętrzna straż, która chroni nas przed rozczarowaniem, byciem skrytykowaną, wyśmianym lub po prostu przed znalezieniem się w niekomfortowej sytuacji. „Ktody” mają swoje źródła w naszym dzieciństwie, w słuchaniu o tym, że „dzieci i ryby głosu nie mają”, czy w doświadczeniu szkoły, w której „trzeba było umieć”, gdzie karano za błędy i piętnowano pomyłki, zamiast punkt ciężkości nauczania przenieść na proces zdobywania wiedzy i doświadczenie oraz poczucie bezpieczeństwa. Pamiętajmy, że nie jesteśmy

już w szkole i mając 32, 48 lub 53 lata, naprawdę jesteśmy w stanie poradzić sobie z krytyką oraz czymś „nie”.

Jak radzić sobie z „nie”

„Nie” to „tak” dla czegoś innego. „Nie” jest więc początkiem, a nie końcem, rozmowy.

Inbal Kashtan

Bardzo pomaga zmiana nastawienia z: „Jak ktoś mógł skrytykować mój fenomenalny pomysł?”, na: „Chętnie dowiem się, jak mogę ulepszyć ten projekt, by przeszedł”. Taka zmiana przybliży Cię do realizacji pomysłu albo zdobycia finansowania.

Oprócz prośby o ocenę projektu, pytania, które warto zadać to:

- *Co „nie trafiło”?*
- *Co pomogłoby temu projektowi?*
- *O jakie aspekty warto projekt wzbogacić?*
- *O co warto zadbać następnym razem?*
- *Co należy zmienić, by projekt dostał dofinansowanie?*

Może się okazać, że zabrakło lokalności – instytucje uwielbiają lokalne bohaterki i działaczki. Może finalny produkt nie był wystarczająco opisany? Może zabrakło elementu edukacyjnego, wizyt w szkołach? Może złożyłaś wniosek pod koniec roku, gdy w budżecie miasta/gminy nie ma już funduszy? A może opisane cele mierzalne pomieszały się z niemierzalnymi, a „podniesienie świadomości” nie wystarczyło jako argument, by przekonać kogoś, że warto w projekt zainwestować lub, że szkoła będzie miała się czym pochwalić?

Jak swoją świetną wizję ubrać w działania?

Pracuję z instytucjami edukacyjnymi, ale także dla biznesu. To, co przydaje się w biznesie, świetnie sprawdza się też w projektach społecznych, ale to projektom społecznym często towarzyszy zapał i zaangażowanie na poziomie rzadko spotykanym w działaniach *strictly* komercyjnych.

Podczas herstorycznego kursu, dzięki któremu powstał ten podręcznik, ćwiczyłam z osobami uczestniczącymi realizację projektów na podstawie piramidy. Zachęcam i Ciebie do wypróbowania tego prostego schematu w rozwiązywaniu problemów zawodowych, instytucjonalnych, a nawet rodzinnych.

PIRAMIDA

Mamy PROBLEM!

Zaczynamy od problemu. Kluczowe jest jego zdefiniowanie. Dobrze zdefiniowanie problemu to jedna trzecia pracy, którą mamy do wykonania. Pierwszym krokiem będzie więc uświadomienie sobie, że mamy problem, pamiętając, że żyjemy w Matriksie i nie wiemy, że to Matriks, a to, co nam nie służy, może wydawać się NATURALNE. Ale naturalne nie jest. Po prostu jesteśmy przyzwyczajeni do tego, że:

- *Dziewczynki nie kandydują do samorządu uczniowskiego*
- *Rzadziej uczestniczą w zajęciach sportowych i grach zespołowych*
- *Na zakończenie roku dostają lusterko i pojemnik na biżuterię, podczas gdy chłopcom wręczane są kostki Rubika*
- *Od najmłodszych lat niosą przekonanie, że są lepsze z przedmiotów humanistycznych, niż z matematyki czy fizyki*
- *W podręcznikach zaledwie 4 procent postaci przedstawionych to kobiety lub bohaterki fikcyjne*
- *Tylko 3 procent ulic nosi imię kobiety*
- *Tylko 10 procent szkół w Polsce ma patronkę*
- *Do gotowania i zmywania rodzice wołają córki, a do zmiany opon synów (ponieważ mężczyźni nie jeżdżą, a kobiety nie prowadzą samochodów ;)*
- *Tu zapisz, co tobie wydaje się „naturalne”...*

Wyznaczamy CEL

Gdy uda nam się zdefiniować problem, transformujemy go na CEL! W naszej kulturze, język przyzwyczajają nas do mówienia o tym, czego nie chcemy, zamiast czego chcemy. Dobrze zdefiniowany cel, to kolejny etap. Ważne, by był jasno określony, zrozumiały dla wszystkich oraz mierzalny. Dobrym celem nie będzie: „więcej dziewcząt w samorządzie uczniowskim”, ale „zwiększenie reprezentacji dziewcząt w samorządzie uczniowskim o 30 procent w roku szkolnym 2025/2026 w stosunku do roku poprzedniego” już tak. Celem nie jest też „zachęcenie dziewcząt do zajęć sportowych” czy „więcej na temat polityczek, naukowczyń i sportowczyń w gazetkach szkolnych”, ponieważ takie cele nie są mierzalne, a „zachęcenie” nie jest celem, tylko drogą do celu.

Szukamy DROGI DO CELU

Jeśli nie wiemy, dokąd chcemy dojść, niemożliwe staje się wybranie odpowiedniej drogi. Dlatego tak ważne jest określenie

mierzalnego, konkretnego celu. Drogi do celu – w odróżnieniu od konkretnych działań, wskazują nam sposoby na realizację projektu/zadania/zmiany.

Drogami do celu mogą być:

- podniesienie świadomości odbiorczyń i odbiorców
- kampanie społeczne
- warsztaty, szkolenia itp

Jeśli chcemy zrealizować cel „Zwiększenie reprezentacji dziewcząt w samorządzie uczniowskim o 30 procent w roku szkolnym 2025/2026 w stosunku do roku poprzedniego”, drogami, które mogą do tego celu nas doprowadzić mogą być np:

- *Zbadanie, dlaczego dziewczynki nie kandydują i nie biorą udziału w decydowaniu*
- *Uświadomienie tego problemu w środowisku uczniowskim i nauczycielskim*
- *Zachęcenie dziewcząt do angażowania się w „szkolną politykę”*
- *Tu możesz zapisać swój pomysł na drogę...*

Może być tak, że pomysły na drogi pojawią się już na tym etapie, ale czasem dopiero konkretne działania układają się w trasy prowadzące do realizacji celu (pamiętaj, że dróg może być kilka!).

KONKRETNE DZIAŁANIA na drodze

Środkowa część naszej piramidy, to konkretne działania. Konkretnym działaniem nie jest „podniesienie świadomości na temat kobiet w polityce”, tylko:

- *Zorganizowanie wystawy poświęconej najbardziej znanym polityczkom w Polsce i na świecie na szkolnych korytarzach (pierwsze i drugie piętro, przez 4 tygodnie)*
- *Spotkanie z burmistrzynie/przewodniczącą miasta/radną /posłanką*
- *Przeprowadzenie konkursu na najlepsze wypracowanie na temat życia jednej z pierwszych polesek*
- *Akcja fotograficzna (np. Przebierz się za bohaterkę) zakończona wystawą portretów*
- *Przeprowadzenie kampanii skierowanej do dziewcząt (np. Co warto zmienić w naszej szkole), zakończoną konferencją online, na której wybrane osoby będą prezentowały swoje pomysły*
- *Przeprowadzenie dla dziewcząt warsztatów z wystąpieniami pu-*

blicznych (sześć warsztatów dla piętnastu osób w ciągu semestru letniego)

- Tu możesz zapisać swoje pomysły na konkretne działania...

Mój sposób na to, by sprawdzić, czy to, co wymyśliłam, jest konkretnym działaniem czy drogą do celu jest taki: działanie "widzi" oko kamery. Kamera nie nagra „uświadomienia”, za to nagra czterogodzinne warsztaty oraz wystawę prac. To ten element jest szalenie istotny, gdy składamy plany projektów i wnioski grantowe – ponieważ to właśnie TO otrzymają ich odbiorczynie i odbiorcy. Jak wymyślić działania? Pomocne może być zadanie sobie nieoczywistego pytania: "Co zrobić, żeby ten problem nadal istniał?"

Co zrobić, żeby ten problem nadal istniał?

Tak, wiem, że pierwsza odpowiedź to „nic” albo: „robić to, co dotychczas”, „dalej pozwalać na to, co się dzieje” i „nie ingerować”. Ale to pytanie ma głębszy sens: jakie nasze działania (lub ich brak) sprawiają, że problem nadal istnieje? Co sprawiło, że dziewczęta na zakończenie roku otrzymały lusterka i błyszczczyki a chłopcy akcesoria sportowe? Jakie działania wychowawczyń czy wychowawcy sprawiają, że ten sam chłopiec co roku jest przewodniczącym klasy? Odpowiedzi na te pytania mogą sprawić, że łatwo znajdziecie pomysły na działania, które sprawiają, że osiągniecie swój cel, zamiast utrzymywać problematyczne *status quo*. Wystarczy podjąć działania „odwrotne”!

Dwie dolne warstwy piramidy to właśnie nasze przekonania, cechy charakteru i sam charakter, który ukształtowany został przez nasze doświadczenia. A także wspomniane wcześniej trzy „ś”. Nasze działania (lub ich brak) wynikają z naszego sposobu myślenia oraz tego, w co wierzymy i jakie wyznajemy wartości. Najpierw myślimy, a to z tych myśli wynikają nasze działania i słowa. Dlatego warto sprawdzić, czy wiemy, w co wierzymy. Tak, to pytanie jest przedziwne! Czy wiesz, w co wierzysz? Jakie wyznajesz wartości? Skąd one się wzięły? Czy jest to plątanina tego, w co wierzyli Twoi rodzice, co usłyszałaś w szkole/kościelne, co przeczytałaś w książkach? Kluczowe w zmianie społecznej i historycznej jest właśnie uświadomienie problemu i zmiana myślenia o tym, co dla Ciebie będzie drogą do celu, ale dla Twoich odbiorców i odbiorczyń może być rewolucją, która dokona się w fundamentach ich życiowej piramidy.

Powodzenia!

**„Dowiedziałam się, że brakuje kobiet
w Wikipedii i w hasłach i wśród twórców.
Nie wiedziałam, że tworzenie haseł
w Wikipedii jest tak proste i że mogę
modyfikować hasła innych.
Nie taki diabeł straszny!”**

Maria Weronika Kmoch – historyczka i regionalistka, autorka bloga „Kurpianka w wielkim świecie” (kurpiankawwielkimswiecie.pl). Członkini zarządu Stowarzyszenia Wikimedia Polska w latach 2022-2024, wikipedystka. Nauczycielka w I Społecznym Liceum Ogólnokształcącym imienia Jama Saheba Digvijajsinhji (zwyczajowo „Bednarska”) w Warszawie. Finalistka Nagrody imienia Ireny Sendlerowej „Za naprawianie świata” w 2021 roku. Więcej o autorce: pl.wikipedia.org/wiki/Maria_Weronika_Kmoch.

A portrait of a woman with long brown hair, wearing glasses, a red blazer, and a floral top. She is standing in a modern building with large windows and a staircase in the background. The image has a soft, pinkish-purple overlay.

**MARIA
WERONIKA
KMOCH**

6.

HERSTORIA W WIKIPEDII

Wikipedia – znasz, używasz, prawda? Czy wiesz, że to przestrzeń, w której istnieje *luka płciowa*? I że można to zmienić? W tekście wyjaśniam, na czym polega *gender gap* w Wikipedii oraz prezentuję inicjatywy na świecie i w Polsce, które mają na celu zmianę tej sytuacji. Dzięki temu Wikipedia ma szansę stać się encyklopedią nie tylko aktualną, ale i uwzględniającą dorobek całej ludzkości. Długa droga przed nami, ale to, co już się w tej sprawie dzieje, napawa nadzieją.

Gender gap w Wikipedii

Wikipedia jest największym projektem społecznym i encyklopedią na świecie. W polskojęzycznej wersji znajduje się już ponad 1,5 miliona haseł. Jednak wszystkie wersje językowe (a jest ich ponad 300) są naznaczone *gender gap*, czyli nierównością między płciami, która przejawia się na różne sposoby i w różnych sferach. Jeśli literatura, teksty dostępne drukiem i on-line, wypowiedzi eksperckie pomijają lub marginalizują *brakującą połowę dziejów*¹ (to jest osoby identyfikujące się jako kobiety, ale również inne niemęskie), to i Wikipedia, siłą rzeczy, taka jest, ponieważ sumuje ludzką wiedzę, a hasła w niej zawarte muszą mieć odwołania do istniejących opracowań.

Gender gap w Wikipedii jest zarówno ilościowy, jak i jakościowy. W polskojęzycznej Wikipedii nieco ponad 17 procent biografów to biografy kobiet, w anglojęzycznej jest to powyżej 19 procent. Także wśród edytujących jest dużo mniej kobiet, niż mężczyzn. Co więcej, biografy kobiet, częściej niż mężczyźni, nie są ilustrowane, częściej zgłaszane są do usunięcia jako *nieencyklopedyczne*, częściej operują paternalizującymi i infantylizującymi narracjami. Większość kategorii w polskiej Wikipedii, grupujących hasła na podobne tematy, nie zawiera feminatywów (na przykład „Polscy malarze”, zamiast „Polscy malarze i malarki”). I to tylko niewielki wycinek problemu *gender gap* w Wikipedii.

Zapełnianie gender gap

Frustracja, jaką czujemy, nie mogąc znaleźć informacji o zastężonej kobiecie oraz zdziwienie, że jej biogram nie istnieje, nierzadko prowadzi do wyjątkowej aktywności w Wikipedii. Tak było z fizyczką Jess Wade. Stworzyła już ponad 1500 biografów kobiet

1. Por. A. Kowalczyk, *Brakująca połowa dziejów. Krótka historia kobiet na ziemiach polskich*, Warszawa 2018.

w STEM² i została laureatką *Wikimedian of the Year*, najwyższego wyróżnienia w świecie Wikimediów³. Co znamienne, Wikipedia istnieje od 2001 roku, ale dopiero od niedawna pierwsze i wciąż nieliczne kobiety otrzymują tę nagrodę. Tymczasem, wikipedystek, które decydują się pisać na przykład jeden biogram dziennie lub w tygodniu jest więcej niż wikipedystów. Nie wszystkie chwalą się tym, co robią. Nierzadko sygnalizują, że z powodu tej aktywności spotyka je hejt. Niektóre wolą więc pracować bez rozgłosu – nie ujawniają nazwisk, piszą tylko pod nickiem – a jednak systematycznie dokładają kolejne puzzle do zbioru ludzkiej wiedzy.

Podjęmowane są także zorganizowane działania w tej sprawie. Wikiprojekt „Women In Red” stworzony m.in. przez Rosie Stevenson Goodknight od 2015 roku zrzesza wikipedystki/tów z całego świata działających przeciw *gender gap* w Wikipedii⁴. Skąd nazwa? Hasła, których w Wikipedii nie ma, mają formę czerwonych linków. Kiedy ktoś napisze brakujące hasło, to czerwony link zmienia się na niebieski i przenosi nas do nowego tekstu. Wikipedia jest bowiem siecią haseł powiązanych ze sobą w obrębie jednej wersji językowej, a także pomiędzy wersjami. Chodzi o to, by „czerwonych kobiet” było coraz mniej. Podobny cel skupia osoby w międzynarodowym projekcie #WikiGap. Akcję zainicjowało Ministerstwo Spraw Zagranicznych Szwecji. Istnieje też wiele projektów tematycznych, na przykład Women in Music i Women Scientists oraz inicjatywy krajowe, jak Wikiprojekt Kobiety. **Świadomość istnienia ludzi, którym bliskie są te same wartości, daje dużo motywacji i energii.** Każda z nas jest inna i zajmuje się oraz interesuje się czymś innym. **Wikipedia daje możliwość odnalezienia swojej niszy, ale także poczucia sprawstwa i bycia częścią realnej zmiany.**

Nawiązując do Światowego Dnia Kobiet, **w marcu każdego roku wiele wikispoteczności jednoczy się wokół działań przeciwko *gender gap***. Odbývają się tematyczne akcje, konkursy, edytory (spotkania na żywo lub online z możliwością edytowania). Od 2019 roku Wikimedia Polska prowadzi akcję „(Nie)znane Kobiety Wikipedii” (wcześniej „Wikipedia też jest kobietą”). Polega ona na edycji haseł w oparciu o tematyczne listy propozycji (na przykład kobiety sportu, artystki) – często opracowane z partnerami projektu (muzeami, fundacjami) – albo własne zainteresowania. Często w akcji biorą udział nowicjuszek/sze, dlatego oferujemy szkole-

2. STEM – ang. science, technology, engineering, mathematics.

3. Jess Wade (dostęp 9 I 2024 r.); S. Page, She's made 1,750 Wikipedia bios for female scientists who haven't gotten their due (dostęp: 9 I 2024)..

4. E. D'Alterio, *Women in culture and tech: Rosie Stephenson-Goodknight, academic, Wikipedian and champion of 'impractical' girls* (dostęp: 9 I 2024).

nia online lub na żywo. Można też korzystać z krótkich filmów instruktażowych na kanale WMPL na YouTube. Akcja ma formę konkursu – osoby, które napiszą najwięcej haseł lub hasła wysokiej jakości, dostają nagrody. W latach 2019–2023 w ramach akcji pisano i rozbudowywano średnio 360 haseł rocznie⁵.

Herstorię w Wikipedii można pisać w oparciu o lokalność – na tym skupiliśmy się szczególnie w 2022 roku podczas marcowej akcji w Cieszynie. To tam odbył się edyton „(Nie)znane kobiety Śląska Cieszyńskiego”, podczas którego miałam przyjemność wspierać nowicjuszek – kobiety w różnym wieku, od senierek po licealistki. Uczestniczki edytowały hasła poświęcone encyklopedycznym kobietom z polskiej i czeskiej części regionu. Odbył się spacer śladami cieszyńskich bohaterek i spotkanie z nauczycielkami-wikipedystkami. Zaproponowałam też, by jedna z kategorii marcowej akcji była poświęcona kobietom z Puszczy Zielonej i Puszczy Białej (twórczyniom ludowym, grupom śpiewaczym) oraz związanym z regionem (między innymi etnografkom, nauczycielkom). Sama pochodzę z tego regionu, więc zależało mi na zwiększeniu widoczności Kurpi w Wikipedii i docenieniu naszych bohaterek.

W tworzenie haseł włączyły się osoby z regionu i spoza niego, i nowicjuszek, i doświadczone wikipedystki/ści. W przypadku obu regionalnych wikiprojektów osoby z doświadczeniem wspierały te, które dopiero zaczynały wikiprzygodę. **Często udział w akcji był początkiem poważnego zainteresowania edytowaniem.**

Wikipedia w szkole

A może Wikipedia w edukacji? W latach 2020–2021 podczas moich zajęć online z historii i społeczeństwa młodzież z I Społecznego Liceum Ogólnokształcącego „Bednarska” w Warszawie pisała biografie kobiet. Wymyśliłam ten projekt, bo interesuję się historią, działam w wikimediach i czułam, że to może być ciekawa forma lekcji w okresie pandemii koronawirusa. Czułam, że temat zaintryguje młodzież i nie myliłam się! Przez dwa lata około 140 osób, pracując grupowo, opracowało blisko 70 biografów. Ze wsparciem wikipedystów/tek, którzy na zajęciach online wyjaśnili podstawy redagowania i sprawdzali brudnopisy, młodzież pisała artykuły z dziedzin, które ją interesowały (o sportowczyniach, aktywistkach, działaczkach społecznych). Były bohaterki historyczne, współczesne i fikcyjne. Były **hasła nowe, rozbudowane i tłumaczone z obcojęzycznych wersji Wikipedii.**

5. J. Dudkiewicz, *Nieznana strona Wikipedii. To biografie kobiet częściej zgłaszane są do usunięcia jako nieencyklopedyczne* (dostęp: 9.01.2024); (Nie)znane Kobiety Wikipedii 2023. Stworzone i rozbudowane artykuły (dostęp: 9.01.2024).

Od jesieni 2021 roku akcję proponuję wszystkim chętnym z trzeciej klasy dwa razy w roku szkolnym, w ramach tygodnia projektowego. Każda osoba edytuje samodzielnie, ale grupowo poznajemy filary Wikipedii, pomagamy sobie w pisaniu haseł i bierzemy udział w różnych aktywnościach. W dotychczasowych pięciu edycjach uczestniczyło blisko sto osób z trzech roczników. Napisały i rozbudowały one blisko sto haseł. Niektóre spośród nich do dziś edytują... albo robią więcej. Wikipedysta Łokieć rekina brał udział w biciu rekordu Guinnessa w edytowaniu polskiej Wikipedii we wrześniu 2023 roku, a Aldreadyded po ukończeniu dwóch edycji projektu wspierała w edytowaniu młodszych. Wikipedystki Brundzia01 i Julviap po udziale w wikiprojekcie postanowiły edukować młodzież z siódmych i ósmych klas szkoły podstawowej o nieobecności kobiet w szkolnej narracji i możliwościach zmiany tej sytuacji.

Wikiprojekt w liceum, w którym uczę to nie tylko działanie przeciw *gender gap* w Wikipedii, to też refleksja nad językiem, podejmowana wraz z polonistką, spotkania z gośćmi i gościniami (na przykład w edycji o kobietach Indii teatroložka Daria Dulok mówiła o archetypach kobiet w kinematografii) albo refleksja na temat narracji muzealnych i przestrzeni publicznej w Warszawie. I ja włączyłam się w działanie, bo nie wyobrażałam sobie oczekiwania od młodzieży czegoś, czego sama nie robię. Przez pięć lat, tylko w ramach zajęć i projektów, napisałam ponad 100 biogramów. Efekty naszej pracy można zobaczyć na stronie projektu, a zainspirować się konkretnymi, czytając tekst na blogu ruchu Wikimedia.

Pora na Ciebie!

***Gender gap* w Wikipedii to fakt. Przyjmuje formę ilościową i jakościową. Jednak podejmowanych jest wiele inicjatyw, by go zmniejszyć.** Możesz dołączyć do działań krajowych, ale też włączyć się w międzynarodowe projekty. Jest możliwe edytowanie w kluczu tematycznym, w obszarze Twoich zainteresowań. Możesz podjąć temat lokalnie, doceniając ważne dla regionu bohaterki, zaproponować wikiprojekt herstoryczny w swoim miejscu pracy, np. szkole, ale też działać samodzielnie w zaciszu własnego komputera. **Edytuj śmiało!**

Jak to zrobić?

Założ konto i ustaw w preferencjach płeć (dzięki temu wiemy, że przybywa wikipedystek, a to też forma przeciwdziałania *gender gap*). Poznaj zasady Wikipedii, czyli jej 5 filarów. Skorzystaj z sugestii brakujących haseł albo sprawdź, jakie biogramy kobiet nie mają polskich wersji. Przygotuj literaturę, włącz instrukcję edytowania na YouTube i zacznij pisać w brudnopisie. W razie wątpliwości, spytaj o pomoc wikiprzewodnika/czkę. Możesz też wziąć udział w szkoleniu online albo edytonie. Czekają na Ciebie projekty siostrzane Wikipedii, czyli Wikimedia Commons, gdzie możesz dodawać portrety kobiet, albo Wikicytaty gromadzące wypowiedzi zasłużonych kobiet. Wybór należy do Ciebie. Po wsparcie w organizacji własnego wikiprojektu zgłoś się do Wikimedia Polska. Opcji jest wiele – nic, tylko działać! Spróbujesz?

„Jednym z celów działań herstorycznych jest budowanie siostrzeństwa a nie rywalizacji.”

Paulina Kirschke - przez wiele lat dziennikarka, od kilku lat prezeska Fundacji imienia Julii Woykowskiej. Współzałożycielka Fundacji Muzeum Historii Kobiet, przewodnicząca Komisji Dialogu Obywatelskiego przy pełnomocniczce prezydenta Poznania do spraw polityki równościowej. Miłośniczka historii i herstorii, trenerka wystąpień publicznych, pomysłodawczyni „Warsztatów Mocy” dla nastolatek oraz podcastu „Kobiety jak Rakiety”. Uhonorowana przez Kongres Kobiet i Ambasadę Brytyjską tytułem jednej z 16 liderek równości 2023. Głównym celem jej działań jest zwiększenie obecności kobiet w życiu publicznym i sprawienie, by ich głos był słyszany i respektowany. Działa wspólnie z wieloma innymi organizacjami i instytucjami po to, by równa godność płci była nie tylko sloganem, ale niedającą się kwestionować rzeczywistością.

**PAULINA
KIRSCHKE**

Agata Komińiak – członkini zarządu Fundacji im. Julii Woykowskiej, współzałożycielka Fundacji Muzeum Historii Kobiet, pedagogka i nieustrudzona ogarniaczka spraw wszelakich. Realizuje projekty, prowadzi warsztaty dla nastolatek, ale przede wszystkim wykorzystuje wieloletnie doświadczenie w marketingu i sprzedaży, by sprawnie prowadzić organizację. Dzięki niej w fundacji wszystko działa jak dobrze naoliwiona maszyna. Koordynuje projekty aktywizacji i wzmocnienia kobiet, w tym społecznego włączania kobiet z Ukrainy. Prowadzi „Warsztaty Mocy” w szkołach, zabiera nastolatki na sesję Rady Gminy i składa petycję, by pokazywać im sprawczość. Współautorka gry społecznej „Dziewczyny Rządzą!” (przygotowanej w ramach inkubatora Włócznie Innowacji Społecznych), w której graczy wcielają się w role radnych i rozwiązują problemy miasta. Z pasją sieciuje, łączy i wzmacnia kobiety. Wie, jak ważne jest wspólne spędzanie czasu, siostrzeństwo i bycie dla siebie nawzajem. Mimo że prywatnie jest mamą dwóch chłopców, działania wspierające i wzmacniające dziewczynki i kobiety zajmują specjalne miejsce w jej życiu. Absolwentka Pedagogiki na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i studiów Master Administration des Entreprises na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu/Uniwersytecie Rennes we Francji.

**AGATA
KOMINIAK**

BOHATERKI PEŁNE MOCY
Jak wykorzystywać kobiece biografie
do wzmacniania dziewcząt i kobiet?

Fundacja im. Julii Woykowskiej powstała w zasadzie z jednej potrzeby – by kobiet w życiu publicznym było więcej, niż do tej pory. Analizując przyczyny niewielkiej obecności kobiet w polskim życiu politycznym, zdałyśmy sobie szybko sprawę, że to niezwykle złożony problem i nie ma na niego jednej recepty. Postanowiłyśmy więc uruchomić szereg działań i projektów, które pomogłyby dziewczynkom i kobietom uwierzyć w siebie i jednocześnie przekonać je, że ich głos jest tak samo ważny, jak głos mężczyzn. Projektów z jednej strony historycznych, które pozwalają poznać dokonania naszych przodkiń, a tym samym pokazać, że dziedzictwo kobiet jest olbrzymie, a z drugiej – wspierających kobiety tu i teraz. Tak powstały warsztaty wystąpień publicznych i „Warsztaty Mocy” dla nastolatek. Wszystko po to, aby dodać im odwagi i przekazać pomocne narzędzia. W niniejszym opracowaniu chcemy przedstawić najważniejsze projekty Fundacji imienia Julii Woykowskiej jako poręczne inspiracje do Waszych własnych podróży wspierających zmianę społeczną.

PROJEKT 1: Kobiety na pomniki!

Wiecie, ile jest pomników kobiet w Waszej miejscowości? Ale takich podpisanych imieniem i nazwiskiem? W Poznaniu jest aż... jeden. Na kilkadziesiąt pomników przedstawiających mężczyzn. Właśnie dlatego, 8 marca 2020 roku, zaprosiłyśmy poznanianki do wspólnej akcji. W centralnym punkcie miasta – na Placu Wolności – ustawiliśmy cokoty, obok małą wypożyczalnię strojów i... zaczęło się! Przez kilka godzin na cokotach stanęło kilkadziesiąt kobiecych bohaterek – Aniele Tułodzieckie, Dąbrówki, Bibianny Moraczewskie, Wandy Modlibowskie, Julie Woykowskie, Heleny Szafran, Felki Płatek, długo by wymieniać. Niektóre panie dobrze wiedziały, kogo chcą uhonorować stając na cokole. Innym, trochę podpowiadałyśmy, jakie niezwykle kobiety na to zasługują.

Ten projekt może być doskonałym punktem wyjścia do dyskusji – dlaczego dokonania kobiet są pomijane i skąd ta wielka nieobecność kobiet w nazwach ulic, na pomnikach, jako patronek szkół. Pomysł świetnie sprawdza się w szkołach – dziewczyny mają sporo zabawy, przebierając się, a wszyscy przy okazji doskonale zapamiętują nazwiska i życiorysy lokalnych bohaterek. Przykłady bohaterek znajdziecie w naszym „Subiektywnym przewodniku śladami kobiet po Wielkopolsce”: www.woykowska.org/przewodnik-sladamikobiet-po-wielkopolsce oraz na wirtualnej wystawie zdjęć z akcji pomnikowej w Poznaniu: artsteps.com/view/5ee25a0c04e0c00e5590a333?-currentUser&fbclid=IwAR0yyZ3AkQTPIMe8Z5VLJgOsg73ziaylx3x-NeYtTtw8XDIsITxzR-wZMg7Q

Fot. Kuba Brencz
Na zdjęciu Paulina Kirschke jako Julia Woykowska i Agata Kominiak jako Helena Szafran podczas akcji „Kobiety na pomniki” 8 marca 2020 roku w Poznaniu.

PROJEKT 2: Gra „Dziewczyny rządzą”

Liczba kobiet w polskim parlamencie jeszcze nigdy nie przekroczyła granicy 30 procent, czyli poziomu, który uznaje się za próg wpływu dla mniejszości, które chcą oddziaływać na rzeczywistość. Na czele polskich miast, miasteczek, gmin i powiatów kobiet jest mniej niż 20 procent. Zaczęłyśmy się zastanawiać, skąd się bierze tak ogromna dysproporcja i przeprowadziłyśmy internetową ankietę, której wyniki pokazały, że kobiety po prostu nie są zainteresowane polityką, uważają ją za brudną i brutalną. Pomyślałyśmy, że aby to zmienić, warto zacząć od dziewczynek i pokazać im politykę jako fascynujące zajęcie, pole do wpływania na rzeczywistość, dbania o społeczność i wspólne dobro. Stworzyłyśmy więc grę, która pozwala uczestniczkom poczuć się, jak radne podczas sesji Rady Miejskiej. Zapraszamy je do Tarek – niewielkiej miejscowości położonej gdzieś między górami a morzem, której społeczność boryka się z różnymi problemami. Ich rozwiązaniem zająć muszą się nowe radne, w które wcielają się graczy. Wspólnie zdecydują, jak będzie wyglądało życie w ich miasteczku. Jakie potrzeby uznane zostaną za najpilniejsze? Jakie rozwiązania wybrane? Czy wszyscy będą równie zadowoleni z ich decyzji?

Gra powstawała przez prawie trzy lata w procesie projektowania innowacji społecznej. Każdy jej etap był testowany na grupie docelowej – nastolatkach w wieku od 12 do 19 lat. To właśnie dla nich została wymyślona, choć w „Dziewczyny rządzą” mogą oczywiście grać również chłopcy – ale, uwaga! – pod warunkiem, że i oni wcielą się w role kobiet.

Grę można bezpłatnie pobrać w formacie pdf (i wydrukować) z naszej strony internetowej: woykowska.org/dziewczyny-rzadz

PROJEKT 3: „Warsztaty Mocy”

Dziewczyny nie są pewne swoich umiejętności, nie wierzą we własną sprawczość, obawiają się marzyć i sięgać wysoko. A my wiemy, że drzemie w nich moc, o jakiej nikomu się nie śniło! Dlatego wymyśliłyśmy „Warsztaty Mocy”, czyli spotkania, w trakcie których dziewczyny mogą:

- poznać swoje mocne strony i podzielić się nimi z innymi,
- nabrać odwagi w wyrażaniu siebie i swojego zdania,
- nauczyć się radzić sobie ze stresem i napięciem,
- zaakceptować i docenić siebie w każdym aspekcie,
- nauczyć wyznaczania celów i ich osiągnięcia,
- poznać inne wspaniałe dziewczyny.

Scenariusz każdego spotkania opartyśmy na postaci jednej kobiety – podczas warsztatów o odwadze mówimy o pilotce i konspiratorce Wandzie Modlibowskiej. Gdy rozmawiamy o sprawczości, przywołujemy postać dziennikarki i emancypantki Julii Woykowskiej. Łączymy przeszłość z terażniejszością pokazując, że w naszej historii wspaniałych i sprawczych kobiet nie brakowało, że mogą być wzorem do naśladowania oraz *role models* dla nastolatek i kobiet (nie tylko młodych!).

„Warsztaty Mocy” w formie *escape rooms*

- Wanda Modlibowska: <https://view.genial.ly/600accec3002e46cb88a9949/interactive-content-lot-w-przestworzach?fbclid=IwAR1BXf5rDBIn5GHLwT9zJJ0od-I7iAt6KpYqoX5FTlySPXM3D2QqXKUIQJFI> (dostęp: 25.02.2024).
- Janina Omańkowska: <https://view.genial.ly/6012c1580f83110d86b0fc97/interactive-content-zaginiona-kolekcja-janina-omankowska> (dostęp: 25.02.2024).

Herstoryczne quizy o bohaterkach:

- O Bibiannie Moraczewskiej: <https://exchange.n-educatio.pl/Fundacja-Julii-Woykowskiej/bibianna-moraczewska/#/app/splash>
- <https://exchange.n-educatio.pl/Fundacja-Julii-Woykowskiej/izabella-dzialynska/#/app/splash>
- O Julii Woykowskiej: <https://exchange.n-educatio.pl/Fundacja-Julii-Woykowskiej/julia-woykowska/#/app/splash>
- O Kazimierze Iłłakowiczównie: <https://exchange.n-educatio.pl/Fundacja-Julii-Woykowskiej/kazimiera-illakowiczowna/#/app/splash>
- O Wandzie Modlibowskiej: <https://exchange.n-educatio.pl/Fundacja-Julii-Woykowskiej/wanda-modlibowska/#/app/splash>
- O Zofii Tułodzieckiej: <https://exchange.n-educatio.pl/Fundacja-Julii-Woykowskiej/zofia-tulodziecka/#/app/splash>

PROJEKT 4: „ODmalowane”

Twierdzisz, że nie potrafisz malować, a ostatni raz pędzel trzymałaś w ręce w podstawówce? Te wymówki słyszymy za każdym razem, namawiając kobiety na warsztaty „ODmalowane”. A potem okazuje się, że te same kobiety tworzą niesamowite dzieła. Wszystko znów zaczęło się od jednego prostego pytania: ile nazwisk malarzek jesteś w stanie wymienić? Trzy? Pięć? No właśnie. Z mężczyznami malarzami nie mamy tego problemu.

Tymczasem kobiety zawsze malowały – często wbrew temu, na co pozwalał im świat. Jednak aż do XX wieku nie mogły malarstwa studiować – akademie sztuk pięknych, jak zresztą wszystkie inne uczelnie wyższe, zarezerwowane były dla mężczyzn. Podczas warsztatów nie tylko przedstawiamy sylwetki znanych malarek, opowiadamy też o ich dziełach, a potem bierzemy do rąk pędzle i własnoręcznie je malujemy. Trzy godziny dla siebie, przed sztalugą i płótnem to nie tylko świetny relaks, ale też czas na wyjście ze swojej strefy komfortu i zmierzenie się z zadaniem, na które nie mamy czasu ani przestrzeni w zabieganej codzienności. A szczęście „ODmalowane” na twarzach uczestniczek mówi samo za siebie!

PROJEKT 5: Spacer śladami kobiet

Czy w Waszej miejscowości żyły jakieś fascynujące kobiety? Na pewno! Zaczynicie razem ze swoimi uczennicami i uczniami ich szukać – także wśród osób im bliskich: ciotek, babek, prababek. Wspólnie stworzycie mapę miejsc, w których mieszkały, pracowały czy prowadziły swoje działania. To świetny projekt herstoryczny, który nie tylko pozwala cofnąć się w czasie i wyszukać interesujące postaci, ale też pomaga dziaciakom w zupełnie nowy sposób spojrzeć na dokonania bliskich im kobiet. My stworzyłyśmy spacer po Poznaniu śladami Julii Woykowskiej – może i Was zainspiruje.

Spacer śladami Julii Woykowskiej

Julia Woykowska była XIX-wieczną emancypantką. Kobieta, której nie do końca pasował zastany świat, w którym dziewczynki były „tresowane” do ról „szczebioczących po francusku lal”, a ludzie podzieleni byli na uprzywilejowanych i tych, których los był z góry przesądzony. Julia chciała zmiany: równouprawnienia i postępu. Dostępu do edukacji dla dzieci z ubogich rodzin oraz dla chłopów. Uważała, że sprawiedliwość to fundament, na którym należy budować społeczeństwo.

Ulica Wolnica

Nasz spacer zaczynamy przy ulicy, która jeszcze w XVIII wieku była północną granicą naszego miasta. Poznań liczył wtedy w obwodzie „kroków 2300”. Julia urodziła się na początku XIX wieku, w 1816 roku w Bninie. Do Poznania przyjechała w 1840 roku i otworzyła szkołę dla dziewczyn. Chciała w niej uczyć dziewczynki, jak być świadomymi obywatelkami, a nie „salonowymi kukłami”. Czy Poznań był na to gotowy? Jak wyglądało wtedy nasze miasto?

Ulica Ewarysta Estkowskiego

„Tygodnik Literacki”, „Pisma dla nauczycieli ludu i ludu polskiego” to tylko niektóre tytuły pism wydawanych wspólnie przez małżeństwo Julii i Antoniego Woykowskich. Ewaryst Estkowski był jednym z przyjaciół i współpracowników małżeństwa. Przede wszystkim zależało im na zmianach w oświacie. „Woykowscy, Libelt, Estkowski i inni wołają o reformę szkół. Szkoła ludowa miała przyjść ludowi z pomocą. Miała nauczyć chłopa racjonalnej gospodarki”. Dlaczego to było takie ważne?

Stary Rynek

To tutaj, w kamienicy odziedziczonej przez Antoniego po ojcu, mieściło się mieszkanie Woykowskich i redakcja „Tygodnika Literackiego”, czasopisma przez nich tworzonego i wydawanego. To również tutaj, w ich salonie zbierali się ludzie o postępowych, a nawet rewolucyjnych, jak na XIX wiek, poglądach. Niestety, tak jak nie wiemy, jak wyglądała Julia – nie zachował się ani jeden jej portret, żadne zdjęcie – tak też nie wiemy dokładnie, gdzie mieściła się kamienica należąca do Woykowskich.

Ulica Rybaki

Julia Woykowska żyła i mieszkała w Poznaniu tylko przez dekadę. Te lata pełne były wzlotów, ale też wielu upadków. W 1844, na skutek długów, sprzedano na licytacji dom należący do Woykowskich. Oni sami zamieszkali w nędznej chacie na Rybakach. Julia jednak nie poddawała się – to tutaj pracowała nad „Dziejami polskimi od Lecha aż do śmierci królowej Jadwigi”.

Ulica Kwiatowa

Spacer kończymy przy ulicy Kwiatowej, gdzie mieści się Muzeum Historii Ubioru. Aby zrozumieć, jak bardzo Julia Woykowska różniła się od innych poznanianek trzeba też wiedzieć, jak się ubierała, bo oburzała mieszczańki nie tylko ze względu na swoje poglądy, ale i wygląd. Nie nosiła się jak XIX-wieczna modnisia – obce jej były turniury, falbanki, bufki czy koronki.

**Nowa perspektywa -
wszystko może być popularyzacją herstorii.
Media społecznościowe można „oswoić”.**

8. ■

JAK SKUTECZNIE POPULARYZOWAĆ HISTORIĘ KOBIET W MEDIACH TRADYCYJNYCH I CYFROWYCH

**Anna Jankowiak
Agnieszka Jankowiak-Maik**

Popularyzacja historii kobiet zwiększa wiedzę o ich dokonaniach i wyzwaniach, z jakimi kobiety mierzyły się w przeszłości, pomaga stworzyć argumenty w dyskusji o wielkiej nieobecności kobiet, a odbiorczyniom i odbiorcom pozwala poznać, sprawiedliwą historię.

Z tego rozdziału poradnika dowiesz się czym jest popularyzacja nauki, jakimi zasadami warto kierować się, tworząc treści o kobietach w historii, poznasz specyfikę mediów społecznościowych i tradycyjnych, znajdziesz inspirację do działania, a także praktyczne wskazówki dotyczące przygotowania konta popularyzatorskiego i sprzętu potrzebnego do tworzenia w internecie.

Czym właściwie jest popularyzacja nauki?

Popularyzacja to przede wszystkim upowszechnianie nauki wśród osób, które nie są bezpośrednio z nią powiązane. Polega na przedstawieniu wyników badań w przystępny, zrozumiały i interesujący sposób, jest ważnym elementem uzupełniającym edukację i pomostem łączącym świat naukowców i naukowców z publicznością spoza Akademii. Dużym problemem współczesnej popularyzacji jest to, że osoby zajmujące się nauką często nie posiadają lub uważają, że nie posiadają, kompetencji potrzebnych do realizacji tego zadania. Osoba popularyzująca wiedzę powinna unikać tzw. kłątwy wiedzy, dobrze zastanowić się, które informacje są kluczowe dla zrozumienia tematu, a które zbyt szczegółowe i przeznaczone raczej dla specjalistów.

Aby skutecznie popularyzować historię kobiet, można korzystać z wielu narzędzi, nośników i szeroko rozumianych mediów tradycyjnych i cyfrowych. Aby trafić do szerokiego grona osób odbierających nasze treści, należy używać języka zrozumiałego, nie bać się drobnych uproszczeń i zachęcać do samodzielnego zgłębiania tematu. Warto pamiętać, że wystarczy wybrać jedno medium, najbardziej odpowiednie dla siebie i podjętego tematu.

Specyfika mediów cyfrowych

Każde z mediów cyfrowych ma własną specyfikę. Wybierz takie, które jest dla Ciebie wygodne, i w którym znajdziesz swoją grupę docelową.

Oto krótka charakterystyka najpopularniejszych kanałów społecznościowych:

- 1. Instagram** – aplikacja bazująca głównie na zdjęciach i rolkach, czyli krótkich (do 60 sekund) filmach. Stawia na estetykę. Dobrze sprawdzają się na niej tzw. karuzele, czyli kilka slajdów w jednym poście. Znajdziesz tu dość przyjazną społeczność, z którą zbudu-

jesz relacje na *stories* i w czasie spotkań „na żywo”.

- 2. Facebook** – aplikacja dla starszych odbiorców i odbiorczyń. Pozwala na pisanie dłuższych tekstów i wrzucania linków do swoich treści. Najbardziej sprawdzają się w niej zdjęcia i teksty.
- 3. Tik Tok** – aplikacja, która pozwala dotrzeć głównie do młodych. Bazuje na filmach (krótszych i dłuższych). Choć jest pełna tzw. „trendów”, warto skupić się na swojej niszy. Głównym miejscem na budowanie relacji są tutaj *live'y*.
- 4. Youtube** – platforma do tworzenia filmów i tzw. *shortów* (analogicznych do rolek czy tik toków). Najbardziej stabilne medium społecznościowe, które pozwala zarabiać na wyświetleniach. Jeśli nie chcesz nagrywać filmów, możesz tworzyć prezentacje lub podcasty.
- 5. Blog** – wciąż trzyma się mocno, jest Twoim miejscem w sieci. Możesz pisać na nim recenzje, artykuły, relacje. Wiąże się z niewielkim kosztem utrzymania.

Poradnik początkującej popularyzatorce i popularyzatora

Aby zacząć działalność w sieci wystarczy... telefon lub komputer z dostępem do internetu i dzienne światło. Nie potrzebujesz góry sprzętu, żeby opowiadać o swojej pasji. Na początek ważny jest pomysł, plan i przetarty przed zrobieniem zdjęcia obiektyw. Dla zachowania stabilności obrazu, telefon możesz włożyć nawet do szklanki. Aby zacząć karierę popularyzatorską, możesz skorzystać z poniższych wskazówek:

1. Wybierz temat

Warto zastanowić się nad tym, o czym dokładnie chcesz opowiadać. Na dobry początek możesz wybrać np. trzy wątki, a z czasem je poszerzać lub zmieniać (pamiętaj, że Twoje konto będzie ewoluować wraz z Tobą). Nie bój się nawet bardzo wąskich, niszowych tematów – wybierz to, co Cię pasjonuje i w czym sam/a chcesz się rozwijać.

2. Stwórz nazwę profilu

Nazwa powinna być prosta, łatwa do zapamiętania i związana z profilem. Może być to po prostu Twoje imię i nazwisko, zabawna gra słów lub temat profilu. Jeśli nazwa zawiera słowa kluczowe łatwiej będzie znaleźć Cię w wyszukiwarce. Jeśli działasz na różnych platformach z tą samą wiedzą zadбай, by nazwa była wszędzie taka sama.

3. Zdefiniuj personeę

Jasno określ osobę, do której mówisz. To tzw. persona, którą należy opisać możliwie szczegółowo. Zastanów się: ile ma lat, jakiej jest pćci, co robi w wolnym czasie, jakie sę jej wartoćci, wykonywany zawód, czym się interesuje i najważniejsze – czego potrzebuje od Ciebie. Swoją komunikację będziesz kierować właśnie do tej osoby. Z czasem, rozwijając swój profil, możesz tworzyć kolejne persony.

4. Przygotuj profil

Dobrze przygotowany profil zawiera kilka elementów. Dobrze, charakterystyczne zdjęcie, które wyróżni Cię i zostanie zapamiętane. Może być to zdjęcie, na którym wyraźnie widać Twoją twarz. Jeśli nie chcesz pokazywać twarzy, zadbaj, by grafika była prosta i zapadająca w pamięć. Stwórz tzw. bio, w którym podasz imię i nazwisko, jeśli nie pojawiło się w nazwie oraz najważniejsze informacje na temat tego, co robisz na swoim koncie (nie myl tego z informacjami o Tobie). Bio powinno powiedzieć nowej osobie, czego może oczekiwać od Twojego profilu.

5. Przygotuj kilka pierwszych postów i publikuj regularnie

Zaplanuj pierwsze materiały. Zaczynj od przedstawienia się, opisz, czego można spodziewać się na Twoim profilu, przedstaw swoje kompetencje. Następnie opracuj na przykład infografiki, filmiki, zdjęcia, recenzje. Regularność oznacza publikowanie co określony czas, nawet jeśli jest to raz w tygodniu. Nie musisz publikować codziennie.

6. Narzędziownik, który ułatwi pracę

Nie musisz kupować żadnego sprzętu czy aplikacji, choć niektóre z nich mogą ułatwić Ci pracę. Warto zainwestować w dobre światło i statyw. W wersji niskobudżetowej warto kupić lampkę typu *ring* ze statywem (np. z IKEA). Ciekawym rozwiązaniem jest przenośny, rozkładany statyw np. Atumtek. Do montażu filmów wystarczy darmowa aplikacja CapCut, możesz też skorzystać z płatnej aplikacji do tworzenia napisów Captions. Podstawową aplikacją do tworzenia grafik jest Canva (dla edukatorek/ów darmowa nawet w wersji pro). Tworzenie filmów ułatwi aplikacja Teleprompter w wersji podstawowej.

Media tradycyjne

Popularyzacja nauki to nie tylko media cyfrowe. Można skutecznie i bardziej okazjonalnie promować kobiecą stronę historii pisząc książki popularnonaukowe, książki dla dzieci, artykuły w prasie czy biorąc udział w audycjach radiowych. Te formy pozwalają na dotarcie do sporej grupy odbiorczej, nie wymagają systematycznej pracy. Warto zgłaszać się ze swoimi propozycjami artykułów do gazet (np. do *Newsweek Historia*, *Dodatku historycznego Polityki*, *Świata wiedzy*). Bardzo często lokalne media (radio i telewizja) poszukują nowych tematów i rozmówców oraz rozmówczyń do swoich audycji.

Jak popularyzować historię kobiet? Kilka zasad

Popularyzowanie historii kobiet to naprawdę ważne zadanie. Warto więc trzymać się kilku podstawowych zasad, aby uniknąć błędów i nie powielać stereotypów.

1. Ukazuj sprawstwo kobiet

W głównonurtowej narracji historycznej kobiety zbyt często przedstawiane są jako bierne odbiorczynie rzeczywistości, których rola i znaczenie w wydarzeniach historycznych były znikome. Warto pokazywać ich aktywność i sprawstwo.

2. Kobiety to nie tylko ciekawostka!

Jak wynika z analizy dziennikarskiej „Historia bez Polki”¹, kobieta ma szansę trafić na karty podręcznika zazwyczaj, jeśli walczyła z bronią w rękę. A i wtedy staje się jedynie ciekawostką umieszczoną w dodatkowej ramce, poza główną narracją podręcznika. Historia kobiet jest ciekawa, ale nie sprowadzaj jej do roli ciekawostki, wzmianki, dodatku. Staraj się budować opowieść włączając historię kobiet w główny nurt narracji.

3. Przywracaj pamięć o wybitnych postaciach

Kobiety nie przechodzą do historii nawet wtedy, kiedy ich dokonania były wybitne. Ma na to wpływ szereg zjawisk – *zjawisko Matyldy* (wygumkowanie kobiet z nauki), *efekt haremu* (przedstawianie osiągnięć dokonywanych grupowo jako anonimowych) i wiele innych. Kobiety były przecież pionierkami, wynalazczyniami, władczyniami, a także walczyły na wojnach, ratowały życie. Popularyzując historię

1. <https://historiabezpolki.gazeta.pl>, (dostęp: 23.01.2024).

warto przywracać o nich pamięć, ukazując ich osiągnięcia i przedstawiając je przez pryzmat wpływu na rzeczywistość.

4. Unikaj powielania stereotypów

W popularyzacji, której celem pośrednim jest zdobycie większej publiczności, mogą kusić nas proste rozwiązania przyciągające uwagę odbiorczyń i odbiorców. Należy do niech opisywanie kobiet jedynie przez pryzmat wyglądu albo utrwalanie negatywnych stereotypów. Warto nie ulegać tej pokusie, nawet kosztem mniejszych zasięgów, aby popularyzacja herstorii niosła wyraźny przekaz – historia kobiet jest ważna, poważna i potrzebna.

Warto się uczyć od...

Aktualnie w sieci działa wiele osób, które zajmują się popularyzacją różnych dziedzin nauki. Warto czerpać od nich inspiracje, obserwować ich działania, uczyć się skuteczności. Wśród polecanych przez nas osób znajdują się m.in.: Karolina Głowacka – *Radio Naukowe*, Janina Bąk, blogerka i autorka bestsellerowych książek „Statystycznie rzecz biorąc”, dr Adam Mirek – jeden z najpopularniejszych tiktokerów edukacyjnych w Polsce, dr Tomasz Rożek i cała jego inicjatywa „Nauka. To lubię”, prof. Katarzyna Siuzdak popularyzująca nauki ścisłe w mediach społecznościowych jako „Science mission”, dr Konrad Skotnicki, który pod pseudonimem „Doktor z Tik Toka” tworzy naukowe treści oglądane przez tysiące ludzi. Historią kobiet i regionalizmem z powodzeniem zajmuje się Maria Weronika Kmoch, czyli *Kurpianka w wielkim świecie*. Polecamy też wschodzące gwiazdy, takie jak *Szalona historyczka*, *Herstoria by Justyna* czy *Herstoryczna belferka*.

Wiele osób chciałoby działać w mediach społecznościowych, ale nie czuje się komfortowo pokazując swoją twarz. Również takie osoby znajdują w sieci wiele inspiracji. Historię sztuki za pośrednictwem memów promuje „Histeria Sztuki”, Robert Kowalski z „Paryskich salonów romantyków” opowiada o romantyzmie bazując głównie na obrazach z epoki.

Aby skutecznie uczyć się od innych warto zastanowić się, które elementy ich działalności podobają się nam i zacząć je wdrażać. Można przygotować sobie listę z wytycznymi i zastanowić się, które z nich są dla nas realne i osiągalne.

Podsumowując – pamiętaj, że zrobione jest lepsze niż doskonałe, a herstoria – choć sama w sobie ważna i ciekawa – potrzebuje popularyzacji.

9.

WYBRANE PROJEKTY KURSANTEK

1.

Irena Leszczyńska – tajna agentka z Obornik Śląskich

AGNIESZKA WRZESIŃSKA (Szalona Historyczka)

Główne cele projektu

- Promocja postaci Ireny Leszczyńskiej
- Zapoznanie społeczności lokalnej z wybranymi wydarzeniami z historii XX wieku, które miały znaczący wpływ na życie Ireny Leszczyńskiej
- Zachęcenie do poszukiwań podobnych sylwetek wśród mieszkańców i mieszkanek gminy

Planowane rezultaty

- Podniesienie świadomości i wiedzy społeczności lokalnej o wyjątkowej postaci, która żyła obok, niezauważana
- Zainspirowanie dzieci i młodzieży do poszukiwania wyjątkowych historii (szczególnie kobiet) w swojej okolicy
- Trening kompetencji miękkich dla uczestników i uczestniczek konkursu
- Upamiętnienie osoby, która nie tak dawno chodziła po tych samych chodnikach, co my

Grupa docelowa projektu

- Uczniowie i uczennice szkół na terenie gminy Oborniki Śląskie
- Społeczność lokalna gminy Oborniki Śląskie
- Harcerze i harcerki z gminy Oborniki Śląskie

Opis przebiegu – scenariusz/konspekt/plan:

1. Zapoznanie się z życiorysem Ireny Leszczyńskiej, która w trakcie II wojny światowej działała w konspiracji, m.in. przeniosła w swoim warkoczu mikrofilm dotyczący produkcji rakiet V1 i V2, który został dostarczony na biurko samego Wintsona Churchila oraz w swojej piwnicy ukrywała Żydówkę. Po wojnie zamieszkała w Obornikach Śląskich, gdzie spędziła resztę życia.
2. Kontakt z wrocławskim oddziałem IPN oraz Michałem Miszą Czornym, reżyserem filmu biograficznego o niej.
3. Kontakt z rodziną Ireny Leszczyńskiej w celu zebrania dalszych informacji o bohaterce.
4. Opracowanie scenariusza zajęć dotyczącego historii Ireny Leszczyńskiej dla klas VIII oraz szkół ponadpodstawowych.

5. Kontakt ze szkołami w Obornikach Śląskich w celu przeprowadzenia zajęć, a następnie przeprowadzenie lekcji. Dodatkowo komplet scenariuszy zostanie przekazany każdej szkole, do wykorzystania przez nauczycielki i nauczycieli szkoły.
6. Po zakończonym cyklu lekcji, ogłoszenie konkursu dla uczniów i uczennic obornickich szkół podstawowych i średnich na pracę literacką/plastyczną/filmową pt. „Irena Leszczyńska: (nie)znana Oborniczanka”. Zadaniem uczestników/czek będzie stworzenie pracy dotyczącej jej historii w dowolnej technice. Konkurs planuję zorganizować we współpracy z IPN Wrocław. Finał konkursu odbędzie się w Obornickim Ośrodku Kultury, gdzie będzie można podziwiać nagrodzone prace. Dodatkowo, prace literackie i plastyczne zostaną opublikowane w formie książeczki, a filmy udostępnione na kanale YouTube Szalonej Historyczki.
7. Zorganizowanie dla mieszkańców gminy Oborniki Śląskie pokazu filmu „Szeblanka” w reż. Michała Miszy Czornego. Po filmie spotkanie z reżyserem.
8. Sprowadzenie wystawy IPN „Pokolenie Baczyńskiego” do Obornik Śląskich (w szczególności plansz poświęconych Irenie Leszczyńskiej oraz osobom z Dolnego Śląska).
9. Zorganizowanie konkursu pt. „Irena Leszczyńska: Mnie życie nauczyło wszystkiego”. Zadaniem konkursowym będzie przygotowanie pracy literackiej/plastycznej lub filmowej o tym, czego nauczył ich/je życiorys Ireny Leszczyńskiej. Prace plastyczne i literackie zostaną wydane w specjalnej książeczce, natomiast filmy opublikowane na YT. Finał konkursu odbędzie się w Obornickim Ośrodku Kultury wraz z finałem konkursu dla uczniów i uczennic.
10. Zorganizowanie w Kinie Astra spotkania z rodziną Ireny Leszczyńskiej.
11. Zorganizowanie wspólnie z harcerkami i harcerzami z gminy Oborniki Śląskie gry terenowej o Irenie Leszczyńskiej.
12. Wystąpienie z wnioskiem do rady miejskiej o upamiętnienie Ireny Leszczyńskiej poprzez ustanowienie ulicy/skweru/ronda jej imienia, a także wniosek o nadanie jej tytułu honorowej obywatelki.
13. Stworzenie biogramu Ireny Leszczyńskiej do Wikipedii i do Bazy Historii Kobiet.

Moim małym marzeniem jest, żeby ten projekt był pierwszą cegiełką do znalezienia kolejnych obornickich pereł.

Szczególnie kobiet, ale też i mężczyzn, którzy są zapomniani.

Warto, żeby młodzież знаła historię osób, które żyły (lub nadal żyją!) tuż obok nich.

2.

Miejsce po „Goplanie”

ELŻBIETA WIERCIŃSKA-KAZIMIERCZUK, UCZENNICE I UCZNIOWIE III LO W LESZNE

Główne cele projektu

- Przypomnienie herstorii miejsca, w którym powstaje galeria „Goplana” w Lesznie
- Przywołanie znaczenia, jakie w okresie PRL-u miały dla mieszkańców Leszna Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Goplana”
- Przypomnienie historii kobiet pracujących w fabryce oraz zmian zachodzących w okresie transformacji ustrojowej
- Pozyskiwanie i archiwizowanie rodzinnych wspomnień i opowieści
- Inspirowanie młodzieży do podejmowania rozmów i poznawania rodzinnych herstorii/historii oraz poszukiwania ciekawostek z życia codziennego

Planowane rezultaty

- Budowanie świadomości zmian zachodzących w przestrzeni lokalnej w połączeniu z pamięcią o znikających punktach na mapie Leszna
- Poszukiwanie śladów herstorii w przestrzeni miasta,
- Przygotowanie pytań do wywiadów przeprowadzonych z bohaterkami
- Nabycie umiejętności prowadzenia rozmów z bohaterkami/świadkiniami herstorii

Grupa docelowa projektu

- Działania skierowane są do mieszkanek i mieszkańców Leszna: młodzieży leszczyńskich szkół, studentów/ek Uniwersytetu Trzeciego Wieku, osób, które współtworzyły Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Goplana”, osób, które współtworzą nową Galerię Goplana.

Opis przebiegu – scenariusz/konspekt/plan

1. Zebranie grupy projektowej
2. Przedstawienie idei projektu, przedyskutowanie pomysłów, rozpisanie projektu w czasie, podział na zespoły robocze
3. Opracowanie planu pracy: określenie materiałów potrzebnych do

- opracowania relacji, podział zadań, wyznaczenie osób odpowiedzialnych za zespoły, wyznaczenie terminów realizacji
4. Zapoznanie się z przykładami relacji herstorycznych, ćwiczenia w formułowaniu pytań do wywiadów
 5. Działania w zespołach:
 - poszukiwanie świadkiń herstorii (pracowniczek fabryki „Goplana”). Tu pomocy może nam udzielić pani Iga Stężyła, która przez lata pracowała w laboratorium fabryki, jedna z naszych bohaterek
 - przeprowadzenie wywiadów z nagraniem,
 - opracowanie scenariusza filmu (połączenie relacji ze wspomnieniami przechodniów, którzy pamiętają słodkie zapachy w przestrzeni miasta)
 - nagranie wypowiedzi przechodniów,
 - montaż filmu
 6. Podsumowanie projektu w Miejskiej Bibliotece Publicznej – projekcja filmu połączona ze spotkaniem z bohaterkami
 7. Wystawa zdjęć i pamiątek związanych z fabryką „Goplana” (miejsce do potwierdzenia)

3.

Poznajmy wiedźmę Sydonię von Bork

MARTYNA TRAŁA

Główne cele projektu

- Budowanie tożsamości regionalnej i roli kobiet w społeczeństwie epoki nowożytnej
- Stworzenie i udostępnienie scenariusza projektu dla szkół ponadpodstawowych

Planowane rezultaty

- Podniesienie świadomości o historii kobiet oszarżanych o czary na Pomorzu Zachodnim

Grupa docelowa projektu

- Uczniowie i uczennice w wieku 15-19 lat

Opis przebiegu – scenariusz/konspekt/plan

1. Lekcja poświęcona epoce nowożytnej w wybranych aspektach

- podział społeczny, wynikający z systemu feudalnego
- jak zawierano małżeństwa
- jaki wpływ na społeczność miało pochodzenie, piśmienność, religijność jej członków i członkiń
- rola reformacji i kontrreformacji
- jak wyglądało życie ówczesnych kobiet
- kto był nazywany czarownicą
- czym był „Młot na czarownice”
- Zdanie kończące: „Kobieta myśląca samodzielnie.”

2. 2-3 godziny lekcyjne obejmujące

a) Krótki wykład o ostatnich Gryfitach (na podstawie rozdziału „Zjednoczone Księstwo Pomorskie” z książki „Pomorze Zachodnie poprzez wieki” Jana Marii Piskorskiego).

b) Dyskusję panelową „Czy czarownice naprawdę istniały?” (przykładowe zagadnienia do dyskusji: Czy czarownice naprawdę istniały? Dlaczego o czarownictwo oskarżano głównie kobiety? Czarownica czarownicy nierówna – czarownice z ludu vs. czarownice szlachcianki).

c) Przedstawienie pt. „Proces Sydonii” na podstawie książki Elżbiety Cherezińskiej „Sydonia. Słowo się rzekło”.

4.

Herstorie podlaskie: Tamara Kędracka, Marianna Potocka, Halina Rudnicka, Marianna Bocian

JOLANTA BILSKA

Główne cele projektu

- Inicjatywa obywatelska – wniosek do władz miasta o nazwanie nowej ulicy imieniem kobiety, związanej z historią Radzyna Podlaskiego i powiatu radzyńskiego (np. Marianny Potockiej, Haliny Rudnickiej, Marianny Bocian)
- Wzrost świadomości na temat roli kobiet w życiu społecznym i politycznym regionu
- Poszerzenia wiedzy o kulturze duchowej i materialnej regionu Południowego Podlasia, odkrywanie i utrwalenie historii osób i zabytków
- Nawiązanie współpracy pomiędzy instytucjami włączającymi się w realizację zadania i praca na rzecz społeczeństwa obywatelskiego,
- Promocja walorów turystycznych Powiatu Radzyńskiego

Planowane rezultaty

- Zmiana sposobu myślenia o roli kobiet w społeczeństwie,
- Utrwalenie wiedzy o zasłużonych dla regionu kobietach (historia mówiona, wspomnienia)
- Kształtowanie dumy, szacunku dla dorobku minionych pokoleń
- Wzmocnienia więzi między instytucjami lokalnymi i osobami z terenu Powiatu Radzyńskiego (Zespół Szkół Ponadpodstawowych im. Jana Pawła II, Radzyńskie i Stowarzyszenie Inicjatyw Edukacyjnych przy nim, Archiwum Państwowe Oddział w Radzynie Podlaskim, Biblioteka Miejska im. Zenona Przesmyckiego, Stowarzyszenie dla Kultury „Stuk Puk”, Uniwersytet Trzeciego Wieku Oddział w Radzynie Podlaskim)
- Realizacja zadania umożliwi aktywizację młodzieży i zacieśnienie więzi z osobami ze starszego pokolenia, a także wpłynie na przekonanie o sprawczości obywateli i obywaterek
- Reportaż poświęcony Pani Tamarze Kędrackiej, animatorce życia kulturalnego w Branicy Suchowolskiej stanie się źródłem wiedzy dla osób zainteresowanych niematerialną kulturą regionu

Grupa docelowa projektu

- Młodzież Zespołu Szkół Ponadpodstawowych im. Jana Pawła II w Radzynie Podlaskim i mieszkańcy/ki powiatu radzyńskiego oraz powiatów ościennych
- Użytkownicy/czki Internetu i mediów społecznościowych

Opis przebiegu – scenariusz/konspekt/plan

Herstorie podlaskie:

1. Pani Tamara Kędracka – twórczyni „trzeciego miejsca” w Branicy Suchowolskiej. Szkic do portretu wiejskiej animatorki kultury i działaczki.

Pani Tamara Kędracka z domu Miednis (1926 - 2001) była animatorką kultury we wsi Branica Suchowolska. Prowadziła Klub Prasy i Książki Ruch” w Branicy Suchowolskiej (woj. lubelskie). Zarówno dorośli, jak i młodzież z Branicy Suchowolskiej i okolicznych wsi w klubie znajdowali miejsce odpoczynku nie tylko od pracy, ale też od rutyny życia wiejskiego. Młodzi ludzie nawiązywali znajomości, a osoby ze starszego pokolenia zacieśniły więzi społeczne. Historia ta nie jest nigdzie utrwalona, a stanowi ważny rozdział w życiu społeczności wiejskiej. Klub był przestrzenią odpoczynku i kontaktu z kulturą. Wspomnieniami na temat działalności klubu i pani Tamary podzielili się między innymi Elżbieta Warsz, nauczycielka z Branicy, Hanna Osipik, córka pani Kędrackiej, Ludwik Gdela, aktor w przedstawieniu „Posażna jedynaczka”, Leszek Warsz, uczestnik konkursów, Alicja Połóg, mieszkanka wsi pamiętająca powojenną historię miejscowości, Jolanta Bilaska, autorka projektu.

2. Jolanta Bilaska, uczestniczka projektu “Co wy o nich wiecie” spotka się z rodziną Pani Tamary Kędrackiej i osobami pamiętającymi działalność klubu, a następnie opracuje historie mówione.
3. Autorka opublikuje reportaż “Pani Tamara Kędracka” (tytuł roboczy) w prasie regionalnej i na stronie szkoły.

Spółeczniczki, edukatorki, twórczynie i bohaterki dnia powszedniego z Południowego Podlasia

1. Grupa projektowa: uczennice i uczniowie z II Liceum Ogólnokształcącego o profilu humanistycznym pod opieką nauczycielki języka polskiego Jolanta Bilskiej na podstawie źródeł historycznych (literatura, materiały archiwalne, publikacje prasowe) opracują biografie kobiet, zasłużonych dla regionu Południowego Podlasia (nauczycielek, działaczek społecznych, artystek). Zadaniem każdej grupy będzie też zbadanie, jakie prawa miała bohaterka projektu, z jakimi oczekiwaniami społecznymi musiała się zmierzyć i czy jej biografia jest typowa dla epoki, w której żyła. Projekt dotyczyć będzie kobiet żyjących w różnych epokach historycznych, jak Anna Jabłonowska (XVIII w.), Anna Sapięha (XIX w.), Halina Rudnicka (XX w.)
2. Uczniowie i uczennice Technikum Informatycznego stworzą na tej podstawie internetową mapę, dostępną na stronie szkoły zspradzyn.pl/szkola-pamieta
3. Uczniowie i uczennice wraz z opiekunką projektu oraz osobami

wspierającymi przygotowują wystawę poświęconą kobietom z Południowego Podlasia z okazji Dnia Kobiet 8 marca. Zostanie ona wyeksponowana w bibliotece szkolnej Zespołu Szkół Ponadpodstawowych im. Jana Pawła II w Radzynie Podlaskim

4. Prezentacja projektu w szkole i w wybranej instytucji kultury (Bibliotece Miejskiej im. Zenona Przesmyckiego w Radzynie Podlaskim) z udziałem opiekunki projektu, osób wspierających, zaproszonych gości i gości – władz szkoły, organu prowadzącego, mieszkańców powiatu
5. Przeprowadzenie lekcji poświęconych prawom kobiet (wokół filmu "Siłaczki" w reż. marty Dzido i Piotra Śliwowskiego) przez realizatorkę projektu Jolantę Bilską i zainteresowanych nauczycieli Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych im. Jana Pawła II w Radzynie Podlaskim,
6. Wniosek o uczczenie kobiet, związanych z regionem, poprzez nadanie imienia nowym ulicom w mieście
7. Projekt może zostać uzupełniony o historie kobiet – bohaterki dnia codziennego (np. nauczycielek, akuszerki, lekarek, pielęgniarek i przedstawicielki innych profesji, zasłużonych dla społeczności albo z jakiegoś względu ciekawych)

3. Hasło w Wikipedii Halina Rudnicka, Apolonia Machczyńska

1. Zgromadzenie źródeł: Wizyta w Archiwum Państwowym w Lublinie Oddział w Radzynie Podlaskim i w Bibliotece Miejskiej im. Zenona Przesmyckiego
2. Opracowanie z uczniami i uczennicami haseł do Wikipedii

4. Scenariusz lekcji: Marianna Bocian, poetka Nowej Fali.

- Marianna Bocian to poetka i działaczka społeczna, wywodząca się ze wsi Bełcząc na Południowym Podlasiu. Zawodowo związana z Wrocławiem, odegrała ważną rolę w życiu literackim (opublikowała tomy poetyckie, prozę, redagowała książki). Prywatnie pielęgnowała związki z rodzinnym Podlasiem – tu pracowała w gospodarstwie rodzinnym, pomagając przez całe życie bratu i matce. Biografia Marianny Bocian to świadectwo heroizmu w dążeniu do celu, na przekór oczekiwaniom społecznym. Pisarka może być wzorem dla współczesnych młodych ludzi. Twórczość pisarki, mimo że znana i ceniona wśród historyków literatury, jest nieobecna w edukacji szkolnej. Uczestniczka projektu Jolanta Bilską stworzy scenariusz lekcji poświęconej poezji i życiu Marianny Bocian. Scenariusz może stanąć się dla nauczycieli i nauczycielek zachętą, aby wprowadzić temat związany z twórczością Marianny Bocian na lekcję języka polskiego. Zostanie on też przekazany do zbiorów Muzeum Historii Kobiet

5.

Ostatni lot Marysi, czyli jak Dziewczyna z Chmur zostaje patronką naszej szkoły

DAGA SKOWRON

Główne cele projektu

- Nadanie imienia patronki zespołowi szkolno-przedszkolnemu imienia Marii Wardasówny, czyli dziewczyny „z stela”, jak mówi się w gwarze Śląska Cieszyńskiego o osobach urodzonych na tych terenach, która spełniła odważne marzenia, była dumna z historii swojej rodziny, z dziedzictwa i kultury, w jakiej wyrosła. Maria Wardasówna była pierwszą śląską lotniczką, która z pasji latania nie zrezygnowała mimo wielkich trudności. Udowodniła, że twierdzenie „dziołchy się nie nadają” jest nieprawdziwe – dziś jej historia może dodać skrzydeł młodym dziewczynkom, które nie wierzą w siebie i to, że mogą spełniać marzenia

Planowane rezultaty

- Działania zmierzające do obrania patronki szkoły, dające poczucie sprawczości uczniom i uczennicom biorącym udział w projekcie. Ich zaangażowanie na każdym stopniu projektu (od zbierania materiałów, rozmów z dyrekcją szkoły, po wizyty w urzędzie i spotkania organizacyjne związane z rajdem rowerowym), będzie lekcją historii i obywatelskości
- Promowanie niestereotypowych zainteresowań i talentów dziewcząt oraz wzmacnianie ich pewności siebie
- Przeciwdziałanie uprzedzeniom ze względu na płeć w obszarze nauki, sportu i pracy zawodowej

Grupa docelowa projektu

- Uczennice i uczniowie ZSP Wieszczyca
- Rodzice uczennic i uczniów ZSP Wieszczyca
- Stowarzyszenie Sympatyków Roztropic im. Marii Wardasówny,
- Społeczność lokalna sołectwa, czyli 3 wsi gminy Jasienica: Wieszczyca, gdzie jest szkoła oraz Bielowicka i Roztropic – rodzinnej wsi Marii Wardasówny

Opis przebiegu – scenariusz/konspekt/plan:

1. Rozmowa z dyrekcją szkoły dotycząca możliwości i procedury zmiany patronatu szkoły/nadania imienia zespołowi szkolnemu
2. Przygotowanie uczniów i uczennic do wizyty w gminie i rozmowy na temat zmiany patronatu – jak formalnie dokonać takich zmian

Działania promujące postać Marii Wardasówny w środowisku szkolnym i lokalnym:

1. Spotkanie z Prezesem Stowarzyszenia Sympatyków Roztropic, sołtysem Roztropic, aby omówić organizację rajdu rowerowego im. Marii Wardasówny (Maria była pierwszą kobietą jeżdżącą na rowerze we wsi)
2. Spotkanie z członkiniami Koła Gospodyń Wiejskich, na którym młodzież przedstawi pomysł matronatu szkoły, by porozmawiać o postaci Marii, dowiedzieć się, co seniorki pamiętają i jakie materiały zachowały się w archiwach domowych (zdjęcia, listy albo inne pamiątki związane z postacią)
3. Spotkanie dla społeczności szkolnej z p. Władysławą Magierą, historyczką, jedną z inicjatorek powstania „Cieszyńskiej uliczki kobiet”, na szlaku której jest lampka Marii Wardasówny
4. Przygotowanie i przeprowadzenie przez uczniów i uczennice klasy VIII lekcji opowiadających historię życia Marii Wardasówny dla klas I-III, w tym: wykonanie portretów Marii/ilustracji do jej pełnego przygód życia; wykonanie projektu banneru na podstawie zebranych prac z napisaną przez uczniów i uczennice biografią,
5. Przygotowanie z uczniami i uczennicami klas VI i VII animacji poklatkowej opowiadającej biografię Marii Wardasówny
6. Przygotowanie gazetki szkolnej dotyczącej postaci Marii Wardasówny i stworzenie muralu kredowego na tablicowej ścianie górnego korytarza przez uczennice z kółka plastycznego
7. Dokumentowanie działań/spotkań w lokalnych mediach (teksty pisane przez uczniów i uczennice, sprawdzane przez polonist(k)ę)

Działania formalne mające na celu nadane Zespołowi Szkolno-Przedszkolnemu imienia patronki

1. Przygotowanie i wypełnienie odpowiednich dokumentów
2. Przygotowanie z nauczyciel(k)ami języka polskiego scenariusza akademii, na której zostałaby pokazana animacja poklatkowa (zaproszeni potomkowie i potomkinie Marii Wardasówny mieszkający w Wiśle oraz lokalna społeczność z przedstawiciel(k)ami władzy gminnej)
3. Jeśli zostałaby wznowiona akcja BNP PARIBAS „Gdzie są nasze patronki” – zgłoszenie szkoły do akcji

6.

Lone. Polska Dunka z Jaroszewca JUSTYNA NAWARA-FLAKIEWICZ

Główne cele projektu

- Przedstawienie postaci zapomnianej bohaterki nie tylko lokalnej – bohaterki dwóch ojczyzn: Polski i Danii – Anny Louise Christiny Mogensen-Mastochoy
- Przedstawienie sylwetki kobiety, która obok Antoniego Kocjana była drugą osobą wywodzącą się z ziemi olkuskiej, która miała istotny wkład w rozpracowywanie tzw. Wunderwaffe podczas II wojny światowej
- Rozbudzenie zainteresowania historią kobiet oraz dostarczenie inspiracji w zakresie historii zarówno młodzieży szkolnej, jak i dorosłym mieszkankom i mieszkańcom Powiatu Olkuskiego,
- Aktywizacja młodzieży szkół Powiatu Olkuskiego w zakresie działań artystyczno-historycznych

Planowane rezultaty

- Podniesienie świadomości młodzieży szkolnej oraz dorosłych mieszanek i mieszkańców Powiatu Olkuskiego na temat zapomnianej, zasłużonej bohaterki II wojny światowej wywodzącej się z ziemi olkuskiej
- Wprowadzenie nawyku zgłębiania wiedzy na temat lokalnych bohaterek i bohaterów regionu w edukacji szkolnej
- Sworzenie narzędzi popularyzujących wiedzę o bohaterce: wystawy, broszury, reportaży, komiksu, *escape roomu* oraz gry edukacyjnej
- Powstanie muralu patriotycznego upamiętniającego bohaterkę dwóch ojczyzn, Polski i Danii, w miejscu jej narodzin,
- Wzrost zainteresowania historią kobiet oraz podejmowaniem inicjatyw w zakresie historii zarówno wśród młodzieży szkolnej, jak i dorosłych mieszanek oraz mieszkańców Powiatu Olkuskiego

Grupa docelowa projektu

- Młodzież szkolna, czyli uczennice i uczniowie szkół Powiatu Olkuskiego (klas VII-VIII szkół podstawowych oraz szkół ponadpodstawowych)
- Zainteresowane mieszkanki i mieszkańcy Powiatu Olkuskiego,
- Miłośniczki i miłośnicy historii
- Instytucje kultury oraz organizacje pozarządowe zajmujące się historią i pamięcią

Opis przebiegu – scenariusz/konspekt/plan

1. Przygotowanie listów intencyjnych skierowanych do poszczególnych osób i instytucji
2. Umówienie terminów spotkań z poszczególnymi osobami + przedstawienie projektu i omówienie zakresu działań (w razie potrzeby – modyfikacje projektu)
3. Przygotowanie kampanii promocyjnej
4. Współpraca z IPN w Krakowie nad przygotowaniem wystawy oraz broszury informacyjnej na temat Anny Louise Christiny Mogensen-Masłochy
5. Pozyskanie środków na wykonanie muralu patriotycznego upamiętniającego Lone, (m.in. od lokalnych przedsiębiorców)
6. Ustalenie liczby potencjalnych odbiorców oraz harmonogramu zaplanowanych projekcji i prelekcji
7. Wysyłanie listów do szkół oraz informacji do lokalnej prasy i przez social media z zaproszeniami do udziału w projekcji filmowej i prelekcji na temat Lone
8. Ustalenie ostatecznej liczby odbiorców oraz dostosowanie planu projekcji i prelekcji
9. Stworzenie regulaminu konkursu artystycznego upamiętniającego 80. rocznicę bohaterskiej śmierci Lone (i jej męża por. Lucjana Masłochy)
10. Rozesłanie regulaminu konkursu do szkół na terenie Powiatu Olkuskiego
11. Powołanie Powiatowej Komisji Ekspertckiej do oceny prac konkursowych, weryfikacja i ocena prac
12. Zorganizowanie Gali Finałowej z wręczeniem nagród i prezentacją nagrodzonych prac konkursu w części artystycznej
13. Ogłoszenie naboru dla utalentowanej artystycznie młodzieży z Powiatu Olkuskiego do projektu wykonania muralu upamiętniającego Anne Louise Kristine Mogensen-Masłochę w Jaroszowcu (np. w ramach budżetu obywatelskiego)
14. Uroczyste odsłonięcie muralu wzbogacone programem artystycznym oraz wręczeniem nagród dla młodzieży – autorek i autorów muralu

Główne cele projektu

- Dostrzeżenie i docenienie roli oraz dziedzictwa kobiet w przeszłości i współcześnie,
- rozwijanie zaangażowanie uczniów i uczennic w badanie herstorii oraz szerzenie wiedzy herstorycznej,
- rozwój umiejętności pracy w grupie i pracy metodą projektu,
- rozwijanie zainteresowania historią oraz rozbudzanie ciekawości badawczej,
- rozwijanie kreatywnego myślenia,
- kształcenie umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnych jej źródeł.

Planowane rezultaty

- Zapoznanie społeczności szkolnej i lokalnej z postaciami kobiet ważnych dla historii regionu oraz codziennością i dziedzictwem kobiet należących w przeszłości do społeczności lokalnej,
- odszukanie i opracowanie informacji na temat kobiet ważnych dla historii i kultury regionu,
- przygotowanie wystawy portretów 16 kobiet ważnych dla historii oraz kultury regionu, Polski i świata (wraz z biogramami),
- stworzenie gry memory "HERSTORIA WIELKA, HERSTORIA BLISKA. POZNAJ MNIE!"
- Osobami uczestniczącymi będą uczniowie i uczennice klas IV-VIII Szkoły Podstawowej im. Jana Pawła II w Lipce, którzy wyrażą chęć udziału w projekcie,
- Działania grupy projektowej będą skierowane do całej społeczności szkolnej (uczniowie, uczennice, rodzice, nauczyciele i nauczycielki, wszystkie osoby pracujące w szkole) oraz do społeczności lokalnej.

Grupa docelowa projektu

- Działania skierowane są do mieszkank i mieszkańców Leszna: młodzieży leszczyńskich szkół, studentów/ek Uniwersytetu Trzeciego Wieku, osób, które współtworzyły Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Goplana”, osób, które współtworzą nową Galerię Goplana.

Opis przebiegu – scenariusz/konspekt/plan

1. Odwiedzenie instytucji związanych z dziedzictwem regionu w celu pozyskania informacji na temat kobiet ważnych dla lokalnej historii i kultury, w tym: Muzeum Ziemi Złotowskiej, Dom Polski – Centrum Idei Rodła w Zakrzewie, Bibliotekę Gminną w Lipce, Gminny Dom Kultury;
2. Wyłonienie ośmiu kobiet, które odegrały ważną dla regionu rolę. Poszukiwanie wiadomości na temat wybranych postaci przy wykorzystaniu różnych źródeł informacji. Opracowanie pozyskanych informacji. Zebranie zgód na przetwarzanie danych i wykorzystanie wizerunków oraz dzieł i źródeł;
3. Zajęcia z uczestnikami i uczestniczkami projektu na temat kobiet, które odegrały ważną rolę w historii Polski i świata. Zajęcia prowadzone metodą warsztatową. Wyłonienie 8 kobiet, które staną się tematem kampanii herstorycznej. Poszukiwanie wiadomości na temat wybranych postaci w różnych źródłach i opracowanie ich;
4. Wykonanie portretów 16 wybranych kobiet w wybranej technice;
5. Przygotowanie na holu szkolnym wystawy portretów wraz z opracowanymi informacjami na temat ich bohaterek. Prezentacja wystawy w czasie spotkań z rodzicami;
6. Digitalizacja portretów przygotowanych przez uczniów i opracowanie gry memory w wersji online oraz w wersji papierowej. Publikacja wersji online w mediach społecznościowych Szkoły oraz na jej stronie internetowej. Udostępnienie wersji papierowej gry w gabinecie historycznym, bibliotece, szkolnej oraz bibliotece gminnej.

8.

KOBIETY ONEG SZABAT

Małgorzata Smreczak

Główne cele projektu

- Zaznajomienie z biografią i dorobkiem: Gustawy Jareckiej, Cecylii Słapakowej (oraz bohaterek jej reportaży), Racheli Auerbach, Geli Seksztajn-Lichtensztajn, Henryki Łazowertówny. Upowszechnienie wiedzy na temat życia codziennego kobiet w getcie warszawskim, a także wyzwań i zmagień, których doświadczali Żydówki i Żydzi tam uwięzieni;
- Stworzenie mapy spaceru w formie internetowej oraz drukowanej (z QR kodami). Rozpowszechnienie informacji o spacerze i mapie poprzez social media oraz bezpłatny dostęp do mapy dla osób zainteresowanych;
- Upowszechnienie wiedzy na temat tzw. ostańców (oryginalnej zabudowy z czasów getta), które zachowały się w przestrzeni współczesnej Warszawy;
- Dostosowanie spaceru do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Planowane rezultaty

- Przygotowanie trasy spaceru w przestrzeni dawnego getta warszawskiego w oparciu o biografie i dokumenty pozostawione przez kobiety zaangażowane w prace grupy „Oneg Szabat”. Stworzenie dwóch narracji dostosowanych do potrzeb osób w wieku szkolnym (14+) oraz osób dorosłych.
- Narracja dla osób w wieku szkolnym będzie odwoływała się do lektur oraz podstawy programowej dla historii i HiTu, m.in. „Rozmów z katem” Kazimierza Moczarskiego, „Zdążyć przed Panem Bogiem” Hanny Krall, poezji Władysława Broniewskiego (np. „Ulica Miła”) oraz „Medalionów” Zofii Nałkowskiej. *W przypadku grupy zorganizowanej, warto skontaktować się wcześniej z nauczycielem/ką i dopytać o stan znajomości zagadnień z zakresu II wojny światowej oraz tematyki getta warszawskiego. Można ewentualnie zasugerować wcześniejsze zapoznanie się z kilkoma fragmentami tekstów, co ułatwi zrozumienie zagadnień poruszanych podczas spaceru.
- Upowszechnienie informacji na temat przedwojennej działalności kobiet „Oneg Szabat” oraz pracy, której podjęły się w ramach Podziemnego Archiwum Getta Warszawy. Wskazanie na

rolę przedwojennych przeżyć. W stworzonej narracji chciałabym podkreślić, że każda z kobiet miała swoją karierę i historię przed zamknięciem w getcie. Uważam, że jest to nieodzowna część scenariusza, ponieważ nie możemy patrzeć na ofiary getta (i Zagłady) wyłącznie przez pryzmat wojny.

- **Cecylia Słapakowa** - przed wybuchem wojny związana ze środowiskiem warszawskich literatów. Tworzyła teksty dla „Naszego Przeglądu”, dziennika cieszącego się popularnością wśród żydowskiej inteligencji i mieszczaństwa, współpracowała z warszawskim oddziałem Żydowskiego Instytutu Naukowego YIVO. Była też tłumaczką, przełożyła m.in. z języka rosyjskiego na polski dwunastotomową „Historię Żydów” Szymona Dubnowa.
- **Rachela Auerbach** - urodzona na Podolu, już w czasie studiów zdobyła pierwsze szlify w dziennikarstwie publikując w prasie polsko-żydowskiej i jidyszowej. Była też tłumaczką polską-jidyszową, redagowała teksty. Po wybuchu wojny, została poproszona przez twórcę Archiwum Getta o poprowadzenie kuchni ludowej i wciągnięta w do grupy Oneg Szabat. W Archiwum zachował się jej „Dziennik”, a także zapis rozmowy z Jakubem Krzepickim, uciekinierem z obozu zagłady w Treblince.
- **Gela Seksztajn** - warszawianka, pochodziła z rodziny robotniczej, od dzieciństwa wykazywała zdolności plastyczne. Jej talent odkrył pisarz Izrael Singer (starszy brat Izaaka Baszewisa Singera). Dzięki znajomości z aktorem i reżyserem Jonasem Turkowem Gela uzyskała dwumiesięczne stypendium w Ministerstwie Wyznań i Oświecenia Publicznego na naukę w krakowskiej ASP. W Krakowie spędziła około 13 lat – tam powstały jej pierwsze prace. Debiutowała w 1931 roku na Salonie Dorocznym Żydowskiego Towarzystwa Krzewienia Sztuk Pięknych. Pod koniec lat 30-tych miała już własną pracownię.
- **Henryka Łazowert** - rodowita warszawianka, studentka filologii polskiej i romańskiej na Uniwersytecie Warszawskim. Współpracowała m.in. ze Związkiem Literatów Polskich. Po wybuchu wojny zaangażowała się w pracę społeczną, m.in. w działalność organizacji charytatywnej CENTOS, która opiekowała się bezdomnymi i osieroconymi dziećmi.
- Już te cztery sylwetki kobiet, których imiona, nazwiska oraz historie znamy, pokazują ich różnorodność – poczynając od środowiska, z którego pochodziły, na zainteresowaniach kończąc.
- Podniesienie świadomości na temat zmagañ kobiet w realiach codzienności getta. Za źródło wiedzy posłużyły mi m. in. rozmowy Cecylii Słapak, które przeprowadziła na potrzeby Archiwum z 17

kobietami. Słapakowa dokładnie wypytuje swoje rozmówczynie o ich życie z okresu przedwojennego, w czasie oblężenia, w chwili obecnej. O to, jak sobie radzą po utworzeniu getta. Dzieli je wiele – pochodzenie, wykształcenie, wiek, to, czym się zajmują, ale łączy również niejedno: przeżycia wojenne, ciężka praca, aby utrzymać siebie i rodziny w pogarszających się warunkach getta i wiara w to, że uda im się przetrwać wojnę.

- Wzmocnienie narracji herstorycznej w pisaniu historii getta warszawskiego. Wskazanie różnic w odbiorze wydarzeń, perspektywie oraz narracji prowadzonej przez kobiety. Wskazanie na powody różnic pomiędzy narracją kobiecą a męską.
- Ułatwienie dostępu do tej wiedzy osobom z niepełnosprawnościami. Nawiązanie współpracy z organizacją/fundacją zajmującą się pracą z osobami z niepełnosprawnościami w celu przystosowania trasy oraz metod upowszechnienia

Grupa docelowa projektu

- Projekt jest skierowany do mieszkańców oraz mieszkanek Warszawy oraz turystów i gości (wiek 14+)

Opis przebiegu – scenariusz/konspekt/plan

1. Wybór trasy spaceru na podstawie biografii kobiet, w tym:
 - sprawdzenie odległości pomiędzy konkretnymi punktami,
 - ustalenie czasu potrzebnego na przejście samej trasy,
 - sprawdzenie trasy pod kątem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
2. Opracowanie narracji do spaceru:
 - przygotowanie tekstów dotyczących kobiet Oneg Szabat na podstawie dostępnych materiałów źródłowych oraz opracowań naukowych,
 - zdobycie dodatkowych informacji na temat budynków stanowiących punkty na mapie spaceru;
3. Przygotowanie oprawy graficznej i konsultacje w sprawie promocji spaceru:
 - kontakt z działem promocji i komunikacji w celu konsultacji i przygotowania grafiki, która zostanie wykorzystana do promocji spaceru;
 - konsultacje grafiki, która znajdzie się na mapie;
 - omówienie możliwości promowania spaceru na różne sposoby, nie tylko w social mediach;
4. Nawiązanie kontaktu z fundacją zajmującą się współpracą z osobami z niepełnosprawnościami:
 - konsultacje podczas tworzenia grafiki oraz mapy spaceru,

MATKI POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO

Beata Adamczyk-Durczewska

Główne cele projektu

- Inspirowanie i rozwijanie uzdolnień uczniów i uczennic.
- Rozwój umiejętności wyszukiwania informacji jako kompetencji leżącej u podstaw umiejętności uczenia się przez całe życie.
- Kształtowanie postaw patriotycznych.
- Wzmacnianie poczucia własnej wartości i pewności siebie uczniów i uczennic.
- Rozwijanie umiejętności samodzielnego określania celów, współpracy i komunikacji.
- Inspirowanie dzieci i młodzieży do pozakonkursowej działalności twórczej.
- Rozwój relacji społeczności szkolnej z mieszkańcami.
- Rozwój więzi międzypokoleniowych i rodzinnych.

Planowane rezultaty

- Przygotowanie wystawy czasowej w holu Szkoły Podstawowej w Puszczykowie z okazji 105. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego;
- Podniesienie świadomości dotyczącej roli kobiet w historii społeczności miasta, regionu i kraju;
- Utrwalenie nawyku godnego upamiętniania wszystkich osób, których zaangażowanie złożyło się na sukces Powstania Wielkopolskiego, ze szczególnym uwzględnieniem marginalizowanych w tych wydarzeniach kobiet.

Grupa docelowa projektu

- Wystawa była planowana z okazji 105 rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Szkoła nosi imię Powstańców Wielkopolskich i projekt wpisuje się w program wychowawczy szkoły. Odbiorcami i odbiorczyniami była zarówno społeczność naszej szkoły, jak i mieszkańcy oraz mieszkanki miasta.

Opis przebiegu – scenariusz/konspekt/plan

1. Ogłoszenie projektu poprzez dziennik elektroniczny szkoły, a także gazetkę Samorządu Uczniowskiego. Podanie terminu spotkania organizacyjnego;

2. Spotkanie organizacyjne z osobami chętnymi do pracy. Utworzenie zespołu projektowego w aplikacji Szkolnej Teams. Przedstawienie zasad funkcjonowania zespołów;
3. Stworzenie grup projektowych wokół konkretnych zadań;
4. Burza mózgów inspirująca kierunki i sposoby poszukiwania informacji;
5. Wyznaczenie terminów realizacji zadań i raportowanie kolejnych etapów prac;
6. Montaż wystawy w holu szkoły. Obsługa odwiedzających gości i rodziców;
7. Obsługa medialna wydarzenia.

WŁOŚCIANKA-TYTANKA JUSTYNA WICHLIŃSKA KOBIETA NA MIARĘ XXI WIEKU

Agnieszka Padniewska i Danuta Kaczmarowska

Główne cele projektu

- Popularyzacja Justyny Wichlińskiej – postaci związanej ze środowiskiem Tuczna

Planowane rezultaty

- Podniesienie świadomości lokalnych mieszkańców odnośnie Justyny Wichlińskiej.
- Powiększenie zasobów muzeum regionalnego w Tucznie.
- Nadanie Szkole Podstawowej imienia Justyny Wichlińskiej (zmiana patrona szkoły).

Grupa docelowa projektu

- Cała społeczność Tuczna, w szczególności uczniowie i uczennice oraz absolwenci/tki Zespołu Placówek Oświatowych w Tucznie, a także osoby mieszkające w gminie Złotniki Kujawskie oraz na terenie powiatu Inowrocław.

Opis przebiegu – scenariusz/konspekt/plan

1. Propozycja zmiany patrona szkoły na Justynę Wichlińską.
2. Udział w kursie "Co Wy o nich wiecie?" organizowanym przez Fundację Muzeum Historii Kobiet (udział w kursie wzięły obie autorki projektu).
3. Przeprowadzenie lekcji wychowawczych na temat znaczenia patrona/ki dla szkoły. Zapoznanie z sylwetką przyszłej patronki szkoły – rozpoznanie stopnia znajomości jej sylwetki i dorobku;
4. Zwołanie rady pedagogicznej w sprawie przyjęcia wniosku o nadanie nowego imienia szkole.
5. Przygotowanie do Rady Gminy wniosku formalnego o odwołanie obecnego patrona szkoły i nadanie nowego imienia szkoły wraz z uzasadnieniem i charakterystyką sylwetki patronki;
6. Powiadomienie Kuratorium Oświaty o zmianie patrona SP w Tucznie.
7. Posiedzenie Rady Pedagogicznej z udziałem przewodniczącego Rady Uczniów i Rady Rodziców celem ustalenia harmonogramu zmiany patrona szkoły, projektu sztandaru oraz obrzędów z tym związanych.

8. Przygotowanie i zaplanowanie działań do uroczystości nadania imienia szkole oraz nadania sztandaru wg odrębnego scenariusza.
9. Działania zmierzające do pozyskania sponsorów.
10. Publikacje przygotowanych przez zespoły projektowe:
 - audycji dotyczących Justyny Wichlińskiej prowadzonych przez uczennice i uczniów za pośrednictwem radiowęzła szkolnego,
 - filmików dotyczących przyszłej patronki na szkolnym koncercie na You Tube,
 - informacji dotyczących zamierzonych i podjętych działań do prasy lokalnej i mediów internetowych (np: Gazety Pomorskiej, Głosu Tuczna, itp.),
 - gazetki na temat roli kobiet w historii oraz drugiej, dotyczącej Justyny Wichlińskiej,
 - stworzenie escape roomu na podstawie informacji zawartych w gazetce (dla uczniów klas III-VIII).
11. Przeprowadzenie rozmów z lokalnymi sponsorami i firmami w celu pozyskania środków na promocję wydarzeń wokół nowej patronki szkoły, takich jak: kubki i koszulki z patronką, ulotki i plakaty promujące nasze wydarzenia.
12. Noc Muzeów w Tucznie (25 maja 2024) - uroczysta zmiana patrona (gra terenowa, fotobudka w strojach z początku XX wieku, występy dzieci z ZPO w Tucznie) + piknik rodzinny.

**„Może moim miejscem zawsze będą
bardziej pytania niż odpowiedzi.
A gdzie jest twoje miejsce?
Gdzie jesteś mile widziana, dokąd
masz wstęp? Ile jest tam dla ciebie
przestrzeni?”**

Rebecca Solnit, *Wspomnienia z nieistnienia*

KONIEC
A DLA WAS POCZĄTEK

PODRĘCZNIK DLA EDUKATOREK I EDUKATORÓW

Ze wstępu:

Historia kobiet to historia nas wszystkich i wreszcie zaczynamy to rozumieć oraz należycie cenić. Dziedzictwo, dokonania i zasługi naszych przodkiń uczą nas nowych sposobów działania, ukazują świeże punkty widzenia, dostarczają innych wzorców oraz *role models* odmiennych od tych, do których jesteśmy przyzwyczajeni i przyzwyczajone. Zasługujemy na tę wiedzę i refleksję, bo historia świata bez historii kobiet jest nie tylko niepełna. Jest po prostu wypaczona i zafałszowana. I nie może być dobrą „nauczycielką życia”.

Autorki:

Anna Kowalczyk
Katarzyna Dworaczyk
Iwona Chmura-Rutkowska
Edyta Głowacka-Sobiech
Paulina Kirschke
Agata Kominiak
Anna Jankowiak
Agnieszka Jankowiak-Maik
Maria Weronika Kmoch

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

**MUZEUM
HISTORII KOBIET**